JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ROMANISTIKY

DIPLOMOVÁ PRÁCE

JMENNÝ ROD V ITALŠTINĚ: ASIGNACE RODU U VÝPŮJČEK Z ANGLIČTINY

Vedoucí práce: doc. Mgr. Pavel Štichauer, Ph.D.

Autor práce: Bc. et Bc. Sylva Plchová
Studijní obor: Italský jazyk
Ročník: 2.

2017

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby taktéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 5. května 2017

.....

Sylva Plchová

Poděkování

Tímto bych velice ráda poděkovala panu doc. Mgr. Pavlovi Štichauerovi, Ph.D., především za ochotu, vstřícnost a trpělivost při konzultacích a za veškeré rady a připomínky.

ANOTACE

Tato diplomová práce je věnována problematice přiřazování rodu anglickým výpůjčkám v italštině.

Práce je rozdělena na dvě části. V první, teoretické části, je pozornost věnována definici kategorie rodu v italštině, pravidlům tvoření rodu v italštině, a následně jsou podrobně představena pravidla přiřazování rodu anglickým výpůjčkám. Druhá, analytická část, je věnována samotnému výzkumu, který je prováděn pomocí italského jazykového korpusu itWaC. Na vzorku anglických výpůjček je ověřována aplikace uvedených pravidel pro přiřazování rodu v italštině.

Cílem práce je představit problematiku přiřazování rodu anglickým výpůjčkám v italštině, poskytnout detailní přehled jednotlivých pravidel pro přiřazování rodu a ověřit, na kolik jsou tato pravidla dodržována v praxi.

Klíčová slova: rod, přiřazení rodu, výpůjčky

ANNOTATION

This thesis is dedicated to the problems of gender assignment to English loan words in Italian.

The thesis is divided into two parts. In the first, theoretical part, attention is paid to the definition of gender category in Italian, to the rules describing the formation of gender in Italian and then the gender assignment rules for English loan words are presented in detail. The second, analytical part, is dedicated to the research which is carried out via Italian text corpus itWaC. The application of the presented rules for gender assignment is being verified on a sample of English loan words.

The aim of the thesis is to introduce the problems of gender assignment to English loan words in Italian, to provide a detailed overview of the individual rules for gender assignment and to verify how much are these rules observed in practice.

Keywords: gender, gender assignment, loan words

Obsah

Úvod **8**

1 Gramatické kategorie **9**

1.1 Morfosyntaktické kategorie v italštině 10

1.1.1 Jmenné kategorie 10

1.1.2 Slovesné kategorie 11

2 Jmenný rod v italštině **13**

2.1 Rod podstatných jmen životných 14

2.1.1 Podstatná jména označující osoby 14

2.1.1.1 Podstatná jména se stejným tvarem pro oba rody 14

2.1.1.2 Podstatná jména s tvarem ženského rodu tvořeného přechylováním 16

2.1.1.3 Podstatná jména s dvěma různými tvary pro oba rody 20

2.1.2 Podstatná jména označující zvířata 21

2.1.2.1 Jmenný rod u substantiv označujících divoce žijící zvířata 21

2.1.2.2 Jmenný rod u substantiv označujících zvířata domácí 22

2.2 Rod podstatných jmen neživotných 23

2.2.1 Určení rodu podle koncovky 23

2.2.2 Určení rodu podle významu 25

2.2.3 Podstatná jména s významem lišícím se podle rodu 26

2.3 Rod podstatných jmen složených 28

3 Skladba italského lexika **30**

3.1 Slova převzatá z latiny 30

3.2 Slova převzatá z cizích jazyků (výpůjčky) 30

3.3 Slova vytvořená pomocí slovotvorných procesů 32

4 Systém pravidel přiřazování rodu v italštině **33**

5 Přiřazování rodu anglickým výpůjčkám **36**

5.1 Přiřazení rodu na základě fonologických pravidel 37

5.2 Přiřazení rodu na základě sémantických pravidel 38
5.2.1 Přiřazení rodu podle pohlaví jedince 38
5.2.2 Přiřazení rodu podle rodu hyperonyma 38
5.2.3 Přiřazení rodu podle slova s podobným významem, podle rodu odpovídajícího překladu či podle rodu tzv. falso amico 40
5.2.4 Kolísání rodu u výpůjček 42
5.2.5 Rod u substantiv, u kterých je patrná derivační přípona 43
5.2.5.1 Anglické výrazy s příponou latinsko-románského původu 44
5.2.5.2 Anglické výrazy s příponou germánského původu 45
6 Vlastní korpus anglických výpůjček a analýza jeho dat 48
6.1 Výpůjčky zakončené na souhlásku 48
6.1.1 Shrnutí výsledků 60
6.2 Výpůjčky s derivační příponou 60
6.2.1 Přípony latinsko-románského původu 60
6.2.2 Přípony germánského původu 67
6.2.3 Shrnutí výsledků 77
Závěr 79
Riassunto 81
Seznam použité literatury a zdrojů 83

Úvod

Tato diplomová práce se bude zabývat morfosyntaktickou kategorií rodu v současné italštině, přičemž hlavní pozornost bude věnována problematice přiřazování rodu anglickým výpůjčkám. Při tvorbě práce jsme vycházeli především z teoretického rámce G. Corbetta a z materiálových studií Anny M. Thorntonové, které jsme doplnili o další sekundární literaturu.

Angličtina hrála v posledních letech zásadní roli v procesu globalizace, v oblasti komunikace se stala nejuniverzálnějším komunikačním kódem, a tak i v lingvistice lze pozorovat určitý dopad či vliv angličtiny na ostatní jazyky. To je i případ italštiny, která do svého lexika převzala z angličtiny několik tisíc výrazů. Aby však mluvčí mohli tyto výrazy použít v komunikaci, je nutné je alespoň částečně přizpůsobit italskému jazykovému systému. Vzhledem k tomu, že se lexikum každého jazyka neustále vyvíjí (výrazy přibývají a ubývají), je i problematika výpůjček velmi aktuální téma. Tato práce se tedy pokusí představit aktuální situaci v italštině.

První část práce slouží jako teoretický základ, ze kterého následně budeme vycházet při samotném výzkumu. První kapitola má za úkol obecně představit kategorii rodu a její charakteristiky. Od druhé kapitoly je pozornost věnována pouze kategorii rodu v italštině, který je zde podrobně analyzován. Třetí kapitola slouží jako úvod do problematiky výpůjček v italštině. V následující kapitole jsou představena jednotlivá pravidla pro přiřazování rodu v italštině a pátá kapitola už je věnována pouze pravidlům přiřazování rodu u anglických výpůjček. Jednotlivá pravidla jsou názorně doplněna o konkrétní příklady. Tato kapitola je nejdůležitější částí práce a slouží jako základ pro následný výzkum.

Druhou (praktickou) část práce, jež představuje poslední kapitola, tvoří samotný výzkum. U vzorku anglických výpůjček bude zkoumán rod a pravidla užitá k jeho přiřazení. Výzkum bude prováděn pomocí italského jazykového korpusu itWaC. Cílem výzkumu bude ověřit, na kolik jsou uvedená pravidla pro přiřazování rodu anglickým výpůjčkám v současné italštině dodržována.

1 Gramatické kategorie

Pojem *kategorie* se objevil již v řecké filozofii, a to zejména v dílech Aristotela. Ten sice pojem kategorie přesně nevymezil, ale tvrdil, že jde o výrazy, které něco označují a které nejsou složené. Aristoteles ve svém díle Kategorie uvádí deset kategorií, které byly stanoveny na základě různých odpovědí na otázky:

- *co?* → substance
- *kolik?* → kvantita
- *jakého druhu?* → kvalita
- *k čemu?* → relace
- *kde?* → místo
- *kdy?* → čas
- *v jakém postavení?* → pozice, stanovisko
- *jak podmíněn?* → stav, podmínka
- *jak činí?* → akce
- *jak trpí?* → pasivita

(Palek, 1989: 216)

Původně tedy pojetí kategorie nebylo rozlišeno podle zaměření, ale cílem bylo nalezení základních pojmových jednotek, které by byly společné různým jazykům. To znamená, aby tyto jednotky byly obecné a nezávislé na určitém jazyku. „*Idea kategorií vycházela již ve starověku z představy, že struktura jazyka reflektuje svět, resp. uspořádání světa.“(*Palek, 1989: 216). To je také jedním z důvodů, proč jsou kategorie v jazyce obtížně definovatelné. Z jazykového hlediska se totiž k rozlišení jednotlivých kategorií uplatňuje hlavně vztah kategorií k realitě. Na základě vztahu k realitě rozlišujeme dva základní pojmy: gramatická a přirozená kategorie. Palek definuje přirozené kategorie jako kategorie, které zpodobňují realitu tak, že jejich jazyková reprezentace respektuje základní, rozhodující vlastnosti zobrazované skutečnosti. Kategorie gramatické pak definuje jako kategorie, ve kterých pouze diferenciace připomíná diferenciaci v realitě, ale uplatnění v jazyce s realitou nesouvisí. Poměr jednotlivých kategorií se v různých jazycích liší a není jednotný, protože „*jazyky často „vidí“ realitu různě“*(Palek, 1989: 217).

Většina slov, kterou běžně užíváme ve větě (výpovědi), podléhá určité flexi. V tomto případě hovoříme o tzv. ohebných slovních druzích. Slova, která podléhají flexi, vyjadřují nejen svůj lexikální význam, ale jsou také nositeli právě gramatických

kategorií. Gramatické kategorie dělíme na jmenné a slovesné. Do jmenných kategorií patří číslo, rod a pád. V některých jazycích bychom k těmto kategoriím zařadili ještě kontextovou určenost. Sloveso je zase nositelem kategorií osoby, čísla, času, způsobu, aspektu (vidu), slovesného rodu, a v češtině by sem patřila i slovesná třída. Jednotlivé kategorie označujeme jako kategorie morfologické, jelikož se odráží hlavně na morfologii jednotlivých slovních druhů. Navíc *„jsou přímo obsaženy jakožto významy v daném slovním druhu“* (Zavadil, Čermák, 2010: 137). Některé z těchto kategorií se však neodráží pouze na morfologii, ale též na syntaxi. V takovém případě hovoříme o ***morfosyntaktických kategoriích.*** Jednotlivé morfosyntaktické kategorie mají různé hodnoty. Ty se liší podle jazyků. Jako příklad si můžeme uvést italskou kategorii čísla, ve které jsou hodnotami singulár a plurál. Jiné jazyky mohou mít i duál (řečtina). Morfosyntaktické kategorie se chovají různě. Rozlišujeme tak kategorie *inherentní,* které jsou přímo obsažené v lexikálním výrazu, a kategorie *kontextuální,* které nejsou přímo obsažené v lexikálních výrazech, ale pouze se na nich odráží hodnoty řídících prvků (nejčastěji substantiv). Morfosyntaktické kategorie tak vyplývají ze vztahů mezi slovy ve větě a na syntaxi se vždy projevují shodou.

Pro naši práci budou důležité morfosyntaktické kategorie v italštině, proto si je nyní blíže představíme.

1.1 Morfosyntaktické kategorie v italštině

1.1.1 Jmenné kategorie

V italštině patří ke jmenným morfosyntaktickým kategoriím pouze rod a číslo. Pád není v italštině na první pohled zřetelný. Není totiž vyjadřován koncovkami, jako v jiných jazycích, ale využívá se jiných strategií. Pád je možné v italštině vyjádřit slovosledem, předložkami, případně nulovým členem.

- kategorie čísla

Kategorie čísla je důležitá a nezbytná v každém jazyce. Aby jazyk mohl operativně fungovat, je třeba mít možnost vyjadřovat se o jednom či více předmětech. Číslo můžeme vyjádřit buď lexikálními výrazy (pomocí číslovek), nebo gramatickými výrazy (pomocí koncovek, přípon). V italštině je vyjádření čísla pomocí gramatických výrazů zúženo na rozdíl *singulár – plurál*. Každý z nich má své typické koncovky. Kategorie čísla u substantiv se projevuje v morfologii obměnami koncovek a na syntaxi shodou

s okolními větnými členy, nejčastěji s adjektivy v pozici přívlastku a se slovesy v pozici predikátu.

př. ***le*** *nuov**e*** *studentesse* *cant**ano***
i *ragazzi* *spagnol**i*** ***sono*** *partit**i*** *per Francia*

- kategorie rodu

Kategorie rodu byla často stavěna na opozici *životný/neživotný* a u životných substantiv ještě na *mužský/ženský*. Proto se rozlišovaly tři rody – mužský, ženský, střední. V některých jazycích (čeština) toto rozdělení přetrvává dodnes, u některých se počet zredukoval buď jen na dva rody (románské jazyky), nebo v nich už kategorie rodu neexistuje vůbec (angličtina). Jmenný rod tedy není kategorií, která se musí nutně vyskytovat v každém jazyce. V italštině se rody vyskytují dva – mužský a ženský. Kategorie rodu v italštině v podstatě slouží k dělení substantiv do dvou morfologických tříd, které se projevují odlišným gramatickým chováním. Podrobným pravidlům dělení rodu a jeho tvoření bude věnována následující kapitola. Důležité je, že italská substantiva mají rod inherentně. Rod je tedy závazný. To je důležitý fakt, který musíme brát v potaz hlavně v oblasti výpůjček. Při přejímání výrazů z jiného jazyka musíme přejímaným substantivům přiřadit rod, jinak nebude mluvčí umět výraz správně použít. Kategorie rodu v syntaxi spouští shodu s okolními členy, nejčastěji opět s adjektivy a s minulými příčestími sloves.

př. ***La*** *ragazz**a*** *è* *partit**a*** *ieri.*
un *amic**o*** *tedesc**o***

1.1.2 Slovesné kategorie

Ke slovesným morfosyntaktickým kategoriím patří v italštině osoba a číslo. Pouze tyto dvě kategorie mají dopad jak na morfologii, tak na syntax. Ostatní kategorie jako způsob, čas, slovesný rod a aspekt jsou pouze kategoriemi morfologickými. Na syntax však žádný dopad nemají.

- kategorie osoby a čísla

Tyto dvě kategorie jsou spolu úzce spjaty, a to svým významem, gramatickou funkcí a svou výrazovou formou. Jejich významy nejsou přímo obsaženy ve tvaru slovesa,

vyplývají pouze z jeho syntaktických vztahů vůči jiným slovním druhům, které se ve větě nacházejí. Samotné sloveso je vybaveno pouze výrazovými prostředky, které odrážejí shodu v osobě a čísle se subjektem. Je to tedy povaha subjektu, která určuje význam osoby a čísla. Funkci subjektu plní v italštině nejčastěji substantiva a zájmena. Kategorie osoby a čísla může být nicméně vyjádřena pouze finitním tvarem slovesa, jehož koncovky stačí k tomu, aby nám poskytly informaci o čísle a osobě. To vede k upouštění explicitního vyjadřování zájmenných subjektů. K vyjádření zájmenného subjektu dochází pouze v případě, že je na něj kladen důraz, případně pokud podmět není dostatečně charakterizován kontextem.

př. *Noi legg**iamo** un libro interessante.*

*parl**o*** → samotné *parlo* může znament jen *io parlo,* koncovka *–o* nám jasně indikuje 1. os. jednotného čísla

2 Jmenný rod v italštině

Jmenný rod je jedna z morfosyntaktických kategorií. Jde o inherentní vlastnost podstatných jmen (substantiv), která se odráží pouze na shodě s okolními větnými členy. Podstatná jména jsou tudíž tzv. řídícími prvky (*controllers*) pro přidělení rodu dalším větným členům (*target*), které se mohou vyskytovat v různých rodech (Thornton, 2003: 57).

Současná italština rozlišuje pouze rod mužský a rod ženský. V indoevropských jazycích se původně vyskytovaly rody tři: rod mužský, rod ženský a rod střední. V mnoha románských jazycích však rod střední zanikl a v některých jazycích (např. v angličtině) k rozlišení rodu nedochází vůbec. Serianni jako důvod zániku střední rodu v italštině uvádí, že již v pozdní latině docházelo k značné eliminaci středního rodu ve prospěch zbylých dvou rodů – rodu mužského a ženského. Dále upozorňuje, že je třeba v rámci rodu mužského a ženského rozlišovat tzv. rod přirozený (*genere naturale*) a rod gramatický (*genere grammaticale*). Důležitou roli zde hraje životnost, příp. neživotnost jednotlivých substantiv. Rod přirozený odpovídá ve většině případech pohlaví jedince, proto se týká pouze substantiv životných. Naopak o rodě gramatickém hovoříme především u substantiv neživotných a určení rodu těchto substantiv je poněkud komplikovanější. Náležitost k mužskému či ženskému rodu totiž vychází pouze z užívání jazyka. Rod těchto podstatných jmen je tedy nahodilý, ve většině případech není ničím motivovaný, a tak je často třeba konzultovat rod se slovníkem.

Na úvod si představíme základní pravidlo, které všeobecně platí pro všechna substantiva a ze kterého budeme vycházet. Všechna podstatná jména se skládají ze dvou hlavních složek – z tzv. kořene slova, který je povětšinou neměnný a který poskytuje informaci o významu, a z koncovky, která je variabilní a poskytuje informaci o rodě a čísle. Rod podstatného jména lze totiž nejčastěji odvodit právě od jeho zakončení. V italštině jsou třemi nejčastějšími koncovkami podstatných jmen: *–o, -a, -e.* Obecně platí, že pokud substantivum končí na *–o*, náleží mužskému rodu. Končí-li na *–a*, náleží rodu ženskému. U těchto dvou zakončení existuje nicméně řada výjimek. Složitější je situace u koncovky *–e*, která může značit rod ženský i rod mužský.

V následujících podkapitolách si představíme pravidla pro určování rodu u podstatných jmen životných, nastíníme si dvě základní vodítka, která nám mohou usnadnit určování rodu u podstatných jmen neživotných a pozornost bude věnována také rodu podstatných jmen složených.

2.1 Rod podstatných jmen životných

Životná podstatná jména označují v italštině osoby a zvířata. Rod těchto substantiv se řídí jednoduchým pravidlem. Jmenný rod totiž téměř vždy odpovídá rodu přirozenému, tzn. pohlaví jedince. Výjimky tvoří pouze následující podstatná jména, která se vyskytují jen v ženském rodě, přestože označují osoby rodu mužského: *la guardia* (stráž), *la recluta* (nováček na vojně), *la spia* (špion), *la vedetta* (pozorovatel), *la sentinella* (stráž), a substantiva, která jsou mužského rodu, ačkoliv odkazují na ženy: *il soprano* (sopranistka), *il contralto* (altová zpěvačka), *il mezzosoprano* (mezzosopranistka). V obou případech vždy provádíme shodu s gramatickým rodem substantiva: *le reclut**e** sono arrivat**e**, il soprano è brav**o**.*

Nyní se budeme věnovat konkrétním příkladům u substantiv označujících osoby a u substantiv označujících zvířata.

2.1.1 Podstatná jména označující osoby

Podstatná jména označující osoby se v italštině nejčastěji vyskytují v tzv. rodových dvojicích. To znamená, že existuje jeden tvar mužského rodu pro označení osoby mužského pohlaví a jeden tvar ženského rodu pro označení osoby ženského pohlaví. Tyto rodové dvojice mohou být různého typu, viz níže.

2.1.1.1 Podstatná jména se stejným tvarem pro oba rody

Všechna tato podstatná jména mají v jednotném čísle stejný tvar pro oba rody. Rod tak můžeme určit jen podle kontextu či podle členu, který mu předchází. Italština taková podstatná jména označuje jako *i nomi di genere comune*, čeština jako substantiva obourodá. Do této skupiny patří substantiva:

- končící na *–e*

Mužský rod	Ženský rod
il cantante (zpěvák)	*la cantante* (zpěvačka)
il coniuge (manžel)	*la coniuge* (manželka)
il consorte (manžel)	*il consorte* (manželka)
il custode (dozorce)	*la custode* (dozorkyně)
l'erede (dědic)	*l'erede* (dědička)
il giudice (soudce)	*la giudice* (soudkyně)

l'insegnante (učitel)	*l'insegnante* (učitelka)
l'interprete (tlumočník)	*l'interprete* (tlumočnice)
il nipote (vnuk, synovec)	*la nipote* (vnučka, neteř)
il parente (příbuzný)	*la parente* (příbuzná)
il preside (ředitel školy)	*la preside* (ředitelka školy)
il vigile (strážník)	*la vigile* (strážnice)

Tato podstatná jména jsou často zpodstatnělá příčestí přítomná a jako jediná mají stejný tvar i pro množné číslo: *i consorti* (manželé) - *le consorti* (manželky), *gli interpreti* (tlumočníci) - *le interprete* (tlumočnice) atd.

- končící na *–ista, -cida, -iatra*

Mužský rod	**Ženský rod**
l'artista (umělec)	*l'artista* (umělkyně)
il dentista (zubař)	*la dentista* (zubařka)
il geriatra (geriatr)	*la geriatra* (geriatrička)
il giornalista (novinář)	*la giornalista* (novinářka)
l'omicida (vrah)	*l'omicida* (vražedkyně)
il naturista (nudista)	*la naturista* (nudistka)
il pediatra (pediatr)	*la pediatra* (pediatrička)
il pianista (pianista)	*la pianista* (pianistka)
il primatista (přeborník)	*la primatista* (přebornice)
il psichiatra (psychiatr)	*la psichiatra* (psychiatrička)
lo specialista (odborník)	*la specialista* (odbornice)
il suicida (sebevrah)	*la suicida* (sebevražedkyně)

Tato substantiva mají stejný tvar pro oba rody pouze v jednotném čísle. V množném čísle se již tvary liší: *gli artisti* (umělci) - *le artiste* (umělkyně), *i dentisti* (zubaři) - *le dentiste* (zubařky) apod.

- končící na *–a*

Mužský rod	**Ženský rod**
l'acrobata (akrobat)	*l'acrobata* (akrobatka)

l'atleta (atlet)	*l'atleta* (atletka)
il collega (kolega)	*la collega* (kolegyně)
il compatriota (rodák, krajan)	*la compatriota* (rodačka, krajanka)
l'ipocrita (pokrytec)	*l'ipocrita* (žena pokrytec)
il patriota (vlastenec)	*la patriota* (vlastenka)
il pirata (pirát)	*la pirata* (pirátka)
il transfuga (přeběhlík)	*la transfuga* (přeběhlice)

I u těchto substantiv je stejný tvar pro oba rody pouze v jednotném čísle. Množné číslo se opět liší: *i patrioti* (vlastenci) – *le patriote* (vlastenky), *i colleghi* (kolegové) – *le colleghe* (kolegyně) apod.

2.1.1.2 Podstatná jména s tvarem ženského rodu tvořeného přechylováním

Tato substantiva mají v obou rodech stejný slovní základ, ale substantiva ženského rodu jsou odvozována od substantiv rodu mužského tzv. přechylováním. To znamená, že se ženský rod tvoří pomocí změny koncovky či přidáním přípony. Zde jsou jednotlivé případy:

- mužský rod na ***–o*** → ženský rod na ***–a***

Končí-li substantivum v mužském rodě na *–o*, ženský rod se ve většině případech tvoří pomocí koncovky *–a.*

Mužský rod	**Ženský rod**
l'allievo (žák)	*l'allieva* (žákyně)
l'amico (přítel)	*l'amica* (přítelkyně)
il ceco (Čech)	*la ceca* (Češka)
il cognato (švagr)	*la cognata* (švagrová)
il cugino (bratranec)	*la cugina* (sestřenice)
il figlio (syn)	*la figlia* (dcera)
il maestro (učitel)	*la maestra* (učitelka)
il nonno (dědeček)	*la nonna* (babička)
l'operaio (dělník)	*l'operaia* (dělnice)
il ragazzo (chlapec)	*la ragazza* (dívka)

- mužský rod na ***–a*** → ženský rod na ***–essa***

Od substantiv, které končí v mužském rodě na *–a*, se ženský rod tvoří pomocí přípony *–essa*.

Mužský rod	Ženský rod
*il duc**a*** (vévoda)	*la duch**essa*** (vévodkyně)
*il pap**a*** (papež)	*la pap**essa*** (papežka)
*il poet**a*** (básník)	*la poet**essa*** (básnířka)
*il profet**a*** (věštec)	*la profet**essa*** (věštkyně)

- mužský rod na ***–e*** → ženský rod na ***–a / –essa***

Je-li substantivum mužského rodu zakončeno na *–e,* ženský rod je možné vytvořit dvěma různými způsoby. U některých substantiv se pouze změní koncovka *–e* na koncovku *–a*.

Mužský rod	Ženský rod
*il camerier**e*** (číšník)	*la camerier**a*** (číšnice)
*il giardinier**e*** (zahradník)	*la giardinier**a*** (zahradnice)
*l'infirmier**e*** (zdravotník, ošetřovatel)	*l'infirmier**a*** (zdravotnice, ošetřovatelka)
*il marches**e*** (markýz)	*la marches**a*** (markýza)
*il padron**e*** (majitel)	*la padron**a*** (majitelka)
*il pasticcier**e*** (cukrář)	*la pasticcier**a*** (cukrářka)

Od substantiv mužského rodu končících na *-e*, která označují nějakou profesi, funkci či titul, se ženský rod tvoří přidáním přípony *–essa.*

Mužský rod	Ženský rod
*il baron**e*** (baron)	*la baron**essa*** (baronka)
*il cont**e*** (hrabě)	*la cont**essa*** (hraběnka)
*il princip**e*** (kníže)	*la princip**essa*** (kněžna)
*il sacerdot**e*** (kněz)	*la sacerdot**essa*** (kněžka)
*lo studen**te*** (student)	*la studen**tessa*** (studentka)

U některých substantiv označujících profese či různé funkce je však situace komplikovanější. Jména označující profese či různé funkce se většinou nacházela pouze v mužském rodě, protože tyto profese a funkce vykonávali vždy jen muži: *l'avvocato, l'architetto, il chirurgo, il medico, il notaio, il ministro, il sindaco, il deputato, il soldato* apod. V poslední době, kdy bylo dosaženo relativní rovnosti mezi muži a ženami v oblasti práce, se ale vyskytla potřeba najít odpovídající substantiva pro rod ženský. U některých profesí však byla tvorba ženského rodu komplikovaná. Uveďme si následující příklad. V italštině máme pro označení právníka výraz *l'avvocato*. Vyvstaly tudíž otázky, jak správně utvořit ženský rod. Měli bychom říci *l'avvocata* nebo *l'avvocatessa?* Či snad *la donna avvocato*? U některých profesí se ženský rod vytvořil klasicky dle pravidel přechylování, v tomto případě pomocí přípony *–essa*. Tyto výrazy však byly vždy ironicky či žertovně zabarvené, někdy až pohrdavé: *il medico* (lékař) → *la medichessa* (lékařka), *il deputato* (poslanec) → *la deputatessa* (poslankyně) apod. U substantiv jako např. *il presidente* (prezident) nebo *l'ambasciatore* (velvyslanec) ženský rod označoval pouze manželky těchto osob: *la presidentessa* (manželka prezidenta), *l'ambasciatrice* (manželka velvyslance). To je jeden z hlavních důvodů, proč v dnešním jazyce převládá tendence používat tvary mužského rodu i ve vztahu k ženám: *il sindaco di Roma, Rosa Lorenzi / Carla Rossi, medico specialista*. Je však nutné podotknout, že ženský rod se přeci jen u těchto substantiv projeví, a to na shodě v příčestí minulém: *Il nuovo sindaco è stat**a** elett**a** due giorni fa / il ministro Giavarini è uscit**a**.*

- mužský rod na ***–tore (–sore)*** → ženský rod na ***–trice (–itrice)***

Příponou *–trice* odvozujeme od substantiv mužského rodu především jména konatelská.

Mužský rod	**Ženský rod**
*l'att**ore*** (herec)	*l'att**rice*** (herečka)
*l'au**tore*** (autor)	*l'au**trice*** (autorka)
*il difen**sore*** (obhájce)	*la difend**itrice*** (obhájkyně)
*l'impera**tore*** (císař)	*l'impera**trice*** (císařovna)
*il lett**ore*** (čtenář)	*la lett**rice*** (čtenářka)
*l'offen**sore*** (útočník)	*l'offend**itrice*** (útočnice)

*il pit**tore*** (malíř)	*la pit**trice*** (malířka)
*il possess**ore*** (držitel)	*la possed**itrice*** (držitelka)
*lo scrit**tore*** (spisovatel)	*la scrit**trice*** (spisovatelka)
*il tradut**tore*** (překladatel)	*la tradut**trice*** (překladatelka)
*il trasgres**sore*** (pachatel)	*la trasgred**itrice*** (pachatelka)

Výjimky tvoří pouze výrazy *il dottore* (doktor) a *il professore* (profesor), u kterých vypadá ženský rod takto: *la dottor**essa*** (doktorka), *la professor**essa*** (profesorka).

U několika substantiv se nicméně můžeme setkat se dvěma variantami ženského rodu. Vedle klasického tvaru vytvořeného pomocí přípony *–trice* může existovat ještě varianta zakončená na *–tora*, což je ovšem záležitost značně krajová či hovorová.

Mužský rod	**Ženský rod**
*il benefat**tore*** (dobrodinec)	*la benefat**trice*** (dobroditelka)
	*la benefat**tora*** (dobroditelka)
*lo stira**tore*** (žehlíř)	*la stira**trice*** (žehlířka)
	*la stira**tora*** (žehlířka)
*il tradi**tore*** (zrádce)	*la tradi**trice*** (zrádkyně)
	*la tradi**tora*** (zrádkyně)

Existují ovšem i substantiva, u kterých se ženský rod tvoří pouze pomocí přípony *–tora*.

Mužský rod	**Ženský rod**
*il pas**tore*** (pastýř, pastevec)	*la pas**tora*** (pastýřka, pastevkyně)
*il tin**tore*** (barvíř)	*la tin**tora*** (barvířka)
*l'impos**tore*** (podvodník)	*l'impos**tora*** (podvodnice)

- mužský rod na ***–o, –e*** → ženský rod na ***–ina***

Některá jména se přechylují deminutivní příponou *–ina*. Týka se to často i křestních jmen.

Mužský rod	Ženský rod
*l'ero**e*** (hrdina)	*l'ero**ina*** (hrdinka)
*Giorgi**o***	*Giorg**ina***
Giuseppe	*Giuseppina*

Pomocí přípony –*ina* tvoříme ženský rod i u substantiva *lo zar* (car) – *la zar**ina*** (carevna).

- nepravidelné přechylování

Následující substantiva se tvoří nepravidelně pomocí různých hláskových obměn v kmeni a různých přípon.

Mužský rod	Ženský rod
l'abate (opat)	*la badessa* (abatyše)
il dio (bůh)	*la dea* (bohyně)
il doge (dóže)	*la dogaressa* (žena dóžete)
il fante (sluha)	*la fantesca* (služebná)
il re (král)	*la regina* (královna)

2.1.1.3 Podstatná jména s dvěma různými tvary pro oba rody

Existuje skupina podstatných jmen, ve které má každý člen rodové dvojice rozdílný slovní základ. V italštině se taková substantiva označují jako *i nomi indipendenti*. Sylva Hamplová je ve své Mluvnice označuje jako samostatná jména.

Mužský rod	Ženský rod
il fratello (bratr)	*la sorella* (sestra)
il genero (zeť)	*la nuora* (snacha)
il marito (manžel)	*la moglie* (manželka)
il papà / *il babbo* (tatínek)	*la mamma* (maminka)
il padre (otec)	*la madre* (matka)
l'uomo (muž)	*la donna* (žena)

2.1.2 Podstatná jména označující zvířata

Pro užití správného rodu u substantiv označujících zvířata je důležité rozlišit, zda se jedná o zvířata divoká či o zvířata domácí. Situace u obou skupin se totiž poněkud liší.

2.1.2.1 Jmenný rod u substantiv označujících divoce žijící zvířata

Zpravidla se tato substantiva nacházejí pouze v jednom tvaru, a to pouze ve tvaru mužského rodu či ve tvaru ženského rodu. Tento tvar pak slouží k označení zvířete mužského i ženského pohlaví. V češtině taková substantiva označujeme jako substantiva smíšeného rodu (italsky: *i nomi di genere promiscuo*).

př. *la farfalla* (motýl), *la balena* (velryba), *il delfino* (delfín), *il leopardo* (levhart), *la giraffa* (žirafa), *la volpe* (liška), *l'usignolo* (slavík)

Pokud bychom chtěli rozlišit či přesně vyjádřit, zda se jedná o samce či samici, můžeme pro upřesnění použít výrazy *maschio* (pro mužské pohlaví) či *femmina* (pro ženské pohlaví), a to dvěma následujícími způsoby. Využijeme tzv. opisu.

př. *la volpe maschio / il maschio della volpe* → liška samec / samec lišky
la volpe femmina / la femmina della volpe → liška samice / samice lišky
il delfino maschio / il maschio del delfino → delfín samec / samec delfína
il delfino femmina / la femmina del delfino → delfín samice / samice delfína

Kromě výše zmíněných pravidel uvádí Giuseppe Patota ve své Gramatice ještě další způsob, jak rozlišit samce a samice u jednotlivých zvířat. Tvrdí, že je i u těchto substantiv možné využít přechylování (viz. kap. 2.1.1.2) pro vytvoření ženského rodu (označení samic).

př. ***la*** *delfin****a*** → samice delfína
la *leopard****a*** → samice leoparda
l'*usignol****a*** → samice slavíka

Dle Patoty můžeme stejným způsobem utvořit ženský rod i od substantiv mužského rodu končících na *–e* nebo na *–a*. Tentokrát však nedojde ke změně tvaru podstatného jména.

př. *il puma* → samec pumy

***la** puma* → samice pumy

l'alce → samec losa

***l'**alce* → samice losa

Jako poslední do této skupiny patří substantiva, která se vyskytují v mužském i v ženském rodě, ale pro oba dva rody mají stejný tvar. V tomto případě se mužského rodu neužívá pouze k označení samce, ale též k označení samice. To samé platí i pro rod ženský.

př. *il serpe – la serpe* → had (samec i samice)

il lepre – la lepre → zajíc (samec i samice)

Serianni uvádí, že se v jazyce běžněji užívá ženského rodu – *la serpe, la lepre.* Formu mužského rodu *il serpe, il lepre* můžeme najít spíše ve starém jazyce, jazyce literárním a v některých regionálních variantách. Pokud však chceme opět upřesnit pohlaví, i v tomto případě užijeme výrazů *maschio* a *femmina*.

př. *il serpe maschio / la serpe maschio* → samec hada

il serpe femmina / la serpe femmina → samice hada

il lepre maschio / la lepre maschio → samec zajíce

il lepre femmina / la lepre femmina → samice zajíce

2.1.2.2 Jmenný rod u substantiv označujících zvířata domácí

Rozlišujeme dva typy domácích zvířat, a to užitková domácí zvířata (býk, kráva, beran, ovce) a tzv. domácí mazlíčky (kočka, kanárek apod).

Užitková zvířata se téměř vždy vyskytují v rodových dvojicích. Existuje tedy vždy jeden tvar mužského rodu, který slouží k označení samce, a jeden tvar ženského rodu označující samici. Tyto tvary však mají na rozdíl od substantiv označujících divoká zvířata vždy rozdílný slovní základ (tzv. *nomi indipendenti* – viz kap. 2.1.1.3).

př. *il montone* (beran) – *la pecora* (ovce)

il toro (býk) – *la vacca* (kráva)

il becco (kozel) – *la capra* (koza)

il porco (vepř) – *la scrofa* (prasnice)

U domácích zvířat existují též dva tvary, jeden pro označení samce a druhý pro označení samice. Nicméně v tomto případě mají tyto dva tvary stejný slovní základ. Ženský rod tak tvoříme přechylováním.

př. *il gatto* (kocour) – ***la gatta*** (kočka)
il canarino (kanárek) – ***la canarina*** (samice kanárka)
il criceto (křeček) – ***la criceta*** (samice křečka)

Přechylovat je však možné i nepravidelně, např. pomocí hláskových obměn v kmeni. To je konkrétně případ substantiva *il cane* (pes), u něhož ženský rod vypadá takto: *la cagna* (fena).

2.2 Rod podstatných jmen neživotných

Neživotná podstatná jména označují v italštině konkrétní či abstraktní věci. Vždy existují pouze v rodě mužském nebo v rodě ženském. Nedochází tedy u nich k žádným změnám v rodě. Jak je uvedeno v úvodu této kapitoly, rod neživotných podstatných jmen je komplikovanou záležitostí. Neexistují žádná vyčerpávající pravidla, podle kterých bychom se mohli řídit. Mužský či ženský rod těchto podstatných jmen je dán prakticky pouze územ či původem slova, a tak nám informaci o rodě poskytne nejčastěji slovník. Existují nicméně dvě vodítka, která nám mohou určení rodu u těchto podstatných jmen usnadnit. Rod lze odvodit od koncovky podstatného jména a od jeho významu.

2.2.1 Určení rodu podle koncovky

K mužskému rodu se nejčastěji řadí substantiva:

- končící na *–o*: *il libro, il tempo, il muro, il cervello, il monumento*

Existují nicméně i substantiva, která končí na *–o*, ale náleží ženskému rodu. Není jich však mnoho. Jedná se především o zkrácené výrazy typu: *l'auto* (automobile), *la foto* (fotografia), *la moto* (motocicletta), *la radio* (radiofonia), *la* (macchina) *dinamo* (elettrica), *la metro* (metropolitana) a následující výrazy: *la biro, la virago, la mano*. Výjimku tvoří též výraz *l'eco*, který je řazen k ženskému rodu, ale pouze v jednotném čísle! Množné číslo má již tvar mužského rodu – *gli echi*.

- končící na souhlásku: *lo sport, il bar, il gas, il tram, il film, il rock*

V tomto případě se jedná převážně o substantiva cizího původu, kterým se podrobněji budeme věnovat ve čtvrté kapitole. I zde opět existují výjimky jako např. *la gang, la star, la baby-sitter, la holding*, které jsou rodu ženského.

- končící na přízvučnou samohlásku: *il tè, lo sci, il do, il re, il mi, il caffè, il falò, il tabù, il sofà*

Nejčastěji jsou to jednoslabičná substantiva a několik převzatých výrazů jako právě *il caffè, il falò, il tabù* nebo *il sofà*. Výjimku tvoří pouze výraz *la gru*.

K ženskému rodu se pak nejčastěji řadí substantiva:

- končící na *–a*: *la padella, la pianta, la sedia, la casa, la terra*

Existuje však spousta jmen končících na *–a*, která náleží rodu mužskému. Jedná se o jména převzatá z řečtiny, která končí na *– ma*: *il poema, il diploma, il dramma, il problema, il teorema* atd. a o další jména různého původu: *il vaglia, il pigiama, il nulla, il bazooka, il colera, lo yoga* apod.

- končící na *–i*: *la crisi, la tesi, l'analisi, la diagnosi, l'oasi*

Výjimky v této skupině tvoří výrazy *il brindisi, il taxi, l'alibi, il bisturi, il bikini, il bonsai, il safari,* které jsou mužského rodu.

- končící na *–tà*: *l'austerità, la bontà, la verità, la civiltà, , la rapidità*

Výjimku tvoří pouze výraz *il taffetà*, který je mužského rodu.

- končící na *–ù*: *la virtù, la gioventù, la servitù, la schiavitù*

Výjimky tvoří výrazy: *il cucù, il tutù, il* caucciù a *il fisciù*, které jsou rodu mužského.

Samostatnou skupinu tvoří jména končící na *–e*. To se však týká pouze jmen, která nespadají do žádné sufixační třídy (*-zione, -tore, -ite*). Taková jména mohou být jak ženského, tak mužského rodu. Jejich rod je stabilizovaný pouze územ, případně může být dán historicky. Nelze si jej tedy nijak odvodit, a proto je třeba se ho při učení cizímu jazyku naučit nejlépe nazpaměť.

př. *la mente, la fame, la chiave, la notte, il ponte, il fiume, il dente*

2.2.2 Určení rodu podle významu

Na základě významu řadíme **k mužskému rodu**:

- názvy stromů a keřů: *l'arancio, il melo, il pino, l'ulivo, il pero*

V této skupině najdeme i mnoho výjimek. Ženského rodu jsou například: *la quercia, la palma, la vite, l'acacia, la magnolia, la betulla, la sequoia*.

- názvy kovů a chemických prvků: *l'oro, l'argento, il ferro, il bronzo, l'uranio, l'ossigeno, l'idrogeno*

- názvy měsíců a dnů v týdnu: *il dicembre, l'agosto, l'aprile, il novembre, il lunedì, il sabato*

Jedinou výjimku zde tvoří *la domenica*, která je ženského rodu.

- názvy moří, řek a jezer: *il Tirreno, il Po, il Danubio, il Garda, il Baltico, il Nilo*

Opět je zde několik výjimek. Ženského rodu jsou např: *la Garonna, la Loira, la Senna, l'Elba, la Moldava* a další.

- názvy pohoří, hor a sopek: *i Pirenei, il Cervino, l'Everest, il Vesuvio, lo Stromboli, gli Appennini*

Výjimek je zde opět celá řada: *le Dolomiti, le Ande, le Alpi, la Maiella, la Marmolada, l'Etna, le Ardenne, la Grivola, la Sila.*

- označení světových stran: *il nord / il settentrione, il sud / il meridione, l'est / il levante / l'oriente, l'ovest / il ponente / l'occidente*

- názvy barev: *il giallo, il viola, il verde, il rosa, il rosso*

- názvy modliteb: *il Credo, il Gloria, il Padrenostro*

Ženského rodu je však *l'Avemaria.*

- názvy vín: *il Lambrusco, il Grignolino, il Chianti, il Tocai, il Gattinara*

Výjimku tvoří vína *la Malvasia* a *la Vernaccia*, které jsou vždy ženského rodu.

K ženskému rodu pak řadíme:

- názvy ovocných plodů: *la ciliegia, la pesca, la mela, la banana, la pera*

Mnoho ovocných plodů je však rodu mužského: *il limone, il fico, il dattero, il lampone, il mandarino, il mirtillo, il pompelmo* atd. Mužského rodu jsou téměř vždy také názvy exotických plodů ovoce: *l'ananas, l'avocado, il kiwi, il cachi, il litchi, il mango, il maracuja* atd.

Dle výše uvedených pravidel by standardně měla existovat pouze dvojice *l'arancio* jako označení stromu (pomerančovník) a *l'arancia* jako označení plodu (pomeranč). Tvar mužského rodu *l'arancio* se však běžně používá i k označení plodu (pomeranče) a často převažuje nad tvarem rodu ženského. Jedním z možných vysvětlení může být fakt, že názvy všech ostatních plodů citrusů jsou mužského rodu: *il cedro, il limone, il mandarino, il pompelmo* atd.

- názvy vědních oborů a obecně abstraktních pojmů: *la matematica, la chimica, la linguistica, la biologia, la giustizia, la fede, la pace, la fiducia, la filosofia*

- názvy kontinentů, států, regionů a měst: *la Francia, l'Europa, la Toscana, la dotta Bologna, l'Argentina*

Mezi těmito jmény nalezneme ale spoustu výjimek, např: il Belgio, il Perù, l'Egitto, il Portogallo, gli Stati Uniti, il Piemonte, il Lazio, il Cairo, il Madagascar, il Torino, il Catanzaro, l'Abruzzo, il Friuli, il Molise, il Trentino-Alto Adige, il Veneto.

2.2.3 Podstatná jména s významem lišícím se podle rodu

Početnou skupinu tvoří též podstatná jména, jejichž význam se liší podle rodu. Existuje několik variant. Může se jednat o substantiva, která mají pro mužský i ženský rod stejný tvar, význam však odlišný. Zde jsou příklady:

Mužský rod	Ženský rod
il capitale (kapitál)	*la capitale* (hlavní město)
il finale (hud. či div. finále)	*la finale* (sport.finále, koncová hláska)
il fine (účel, cíl)	*la fine* (konec)
il fonte (křtitelnice)	*la fonte* (zdroj, pramen)

il fronte (voj. fronta)	*la fronte* (čelo)
il pianeta (planeta)	*la pianeta* (mešní roucho)
il radio (radium)	*la radio* (rádio)
il tema (námět)	*la tema* (obava)

Dále mají odlišný význam substantiva, která se formálně liší pouze koncovkou. Ačkoliv se tato substantiva zdají být formálně shodná, často jsou úplně odlišného původu a mezi oběma tvary je značný významový rozdíl. Níže jsou uvedeny nejběžnější příklady:

Mužský rod	**Ženský rod**
l'arco (oblouk)	*l'arca* (archa)
il ballo (ples)	*la balla* (balík, žok)
il banco (lavice)	*la banca* (banka)
il bando (vyhláška)	*la banda* (tlupa)
il bilancio (rozpočet)	*la bilancia* (váha)
il buco (díra)	*la buca* (jáma)
il busto (poprsí)	*la busta* (obálka)
il caso (případ)	*la casa* (dům)
il collo (krk)	*la colla* (lepidlo)
il colpo (rána)	*la colpa* (vina)
il costo (cena)	*la costa* (pobřeží)
il filo (nit, vlákno)	*la fila* (řada, fronta)
il gambo (stonek)	*la gamba* (noha)
il libro (kniha)	*la libra* (libra – měrná jednotka)
il lotto (loto – hra)	*la lotta* (boj)
il manico (rukojeť)	*la manica* (rukáv)
il modo (způsob)	*la moda* (móda)
il panno (látka)	*la panna* (smetana)
il pizzo (krajka)	*la pizza* (pizza)
il porto (přístav)	*la porta* (dveře)
il posto (místo)	*la posta* (pošta)
il punto (bod)	*la punta* (špička)

il regolo (pravítko)	*la regola* (pravidlo)
il suolo (zem)	*la suola* (podrážka)
il tappo (zátka)	*la tappa* (zastávka, úsek, etapa)

2.3 Rod podstatných jmen složených

Složená substantiva se skládají ze dvou slov. Alespoň jedním z nich bývá (ne však vždy) podstatné jméno. Je-li složené podstatné jméno životné, pravidlo je jednoduché – rod vždy odpovídá pohlaví jedince, a tudíž se řídí rodem přirozeným, bez ohledu na strukturu substantiva.

př. *il capoclasse* (premiant)
la capoclasse (premiantka)
il portalettere (pošťák)
la portalettere (pošťačka)

Naopak u neživotných podstatných jmen složených závisí na struktuře daného substantiva, tzn. z jakých slovních druhů je složeno a v jakém pořadí jsou tyto slovní druhy. Pravidla jsou následující:

- rod substantiva se řídí rodem druhé složky, je-li složeno:
  - ze dvou podstatných jmen: *il cavolfiore, la cassapanca*
  - z přídavného jména + podstatného jména: *l'altoforno, la mezzanotte*
  - z příslovce + podstatného jména: *il soprannome, la contropartita*

- rod substantiva se řídí rodem první složky, je-li složeno:
  - z podstatného jména + přídavného jména: *il palcoscenico, la cassaforte*

- mužského rodu jsou substantiva složená:
  - ze slovesa + podstatného jména: *il cavatappi, il grattacielo*
  - ze dvou sloves: *il saliscendi, il dormiveglia*

(Hamplová, 2004: 62,63)

U kompozit je otázka přiřazení rodu stejně nutná jako u výpůjček. Hamplová uvádí obecná pravidla pro přiřazení rodu, ale určitě by stálo za pozornost věnovat

se kompozitům ještě z hlediska endocentričnosti a exocentričnosti, a zkoumat tak jednotlivá pravidla pro přiřazení rodu z tohoho hlediska. Následně pak porovnat výsledky s pravidly Hamplové, zda se pravidla shodují, případně jsou v konfliktu (v jakých případech?). Tato problematika by mohla sloužit jako další zajímavé téma na výzkum. Kompozita ovšem nejsou tématem této práce, proto jim nadále nebude věnována pozornost.

3 Skladba italského lexika

Abychom se dostali až k samotným výpůjčkám a určování jejich rodu, je třeba si nejdříve představit skladbu italského lexika. Lexikum (slovní zásoba) představuje soubor slov, prostřednictvím kterého mezi sebou komunikují členové nějaké jazykové komunity (Dardano, Trifone, 1997: 554). Tento soubor se neustále vyvíjí. Slovní zásoba je tak obecně jeden z nejméně stabilních prvků jazyka.

Na rozvrstvení slovní zásoby italského jazyka můžeme nahlížet z několika různých hledisek: z hlediska historického/etymologického (původu slov), z hlediska funkčního (kam spadají např. regionalismy, odborné termíny, žargon apod.) či z hlediska kategoriálního, ve kterém zkoumáme, kolik procent slovní zásoby tvoří jednotlivé slovní druhy (např. substantiva 60%, slovesa 9% atd.). Nás bude zajímat především historické (etymologické) rozvrstvení italské slovní zásoby. V tomto případě se italské lexikum rozděluje do tří hlavních skupin: slova převzatá z latiny (přímo či nepřímo), slova převzatá z cizích jazyků (výpůjčky) a slova vytvořená pomocí slovotvorných procesů.

3.1 Slova převzatá z latiny

Existují dva typy slov převzatých z latiny: slova převzatá přímo a slova převzatá nepřímo. Slova, která italština převzala z latiny přímo, označujeme jako *lessemi ereditari* či *patrimoniali*. Italština tyto výrazy přebírala především z latiny mluvené. Některá slova si uchovala svou původní podobu, jako např. *luna, terra, poeta, vita* atd., nicméně většina slov prošla určitým fonetickým vývojem: clavis → *chiave*, glacius → *ghiaccio*, mundus → *mondo.*

Slova převzatá z latiny nepřímo označujeme jako *latinismi* či *cultismi*. Tato slova byla převzata v období, kdy latina přestala být rodným jazykem mluvčích. Existovala však dál v písemné formě, která pak sloužila hlavně vzdělaným lidem. Tato slova neprošla tolika fonetickými změnami, jako slova převzatá z latiny přímo, a tak se svým tvarem velmi podobají tvarům latinským: pluralis → *plurale*, oculus → *oculare*.

3.2 Slova převzatá z cizích jazyků (výpůjčky)

Přejímání nových výrazů z jiných jazyků je běžný proces, který probíhá ve všech jazycích. Tato převzatá slova (výpůjčky) označujeme jako *prestiti*, příp. *forestierismi*. K přebírání výrazů z jiných jazyků docházelo a dochází na základě vzájemných styků

mezi národy (politických, kulturních, hospodářských apod.). Kontakty a styky se sousedními zeměmi jsou samozřejmě snazší než se zeměmi vzdálenými. To je jeden z hlavních důvodů, proč byla pro italštinu po staletí hlavním zdrojem nových výrazů francouzština, jelikož s Francií byla Itálie v trvalém kontaktu. Italština nicméně v průběhu let čerpala i z mnoha dalších jazyků jako např. z angličtiny, španělštiny, němčiny atd. Nesmíme však opomenout i tzv. vnitřní výpůjčky (*prestiti interni*), což jsou slova, která pocházejí z různých italských nářečí a která lze zařadit též mezi výpůjčky. Je třeba říci, že i ze samotné italštiny čerpaly výrazy mnohé evropské země, a to hlavně hudební terminologii, vzhledem k prestiži Itálie v oblasti hudby.

Pokud bychom chtěli kvantitativně vyjádřit podíl výpůjček na italském lexiku, můžeme konzultovat např. Il Grande dizionario italiano dell'uso od Tullia De Maura (dále jen GRADIT), který registruje více než 260 000 italských lexémů. Na tento počet italských lexémů připadá podle GRADITu přes 8000 výrazů z řečtiny, přes 6000 výrazů z angličtiny, přibližně 5000 výrazů z francouzštiny, přes 1000 výrazů ze španělštiny, přes 600 výrazů z němčiny a arabštiny. Z ostatních evropských jazyků si můžeme uvést ještě portugalštinu, která se podílí na italském lexiku více než dvěma sty výrazy. Z různých orientálních jazyků (hebrejština, čínština, perština apod.) italština čerpala vždy jen několik výrazů, a proto jejich podíl na slovní zásobě není nijak markantní.

Jednotlivé výpůjčky pak mohou do italštiny přecházet několika různými způsoby. Z jazykového hlediska rozlišujeme 3 základní typy výpůjček:

- <u>výpůjčky neadaptované</u>

Jedná se o slova, která formálně přecházejí do italštiny v podobě nepřizpůsobené italskému hláskovému systému. Ve skutečnosti však v tomto případě k určitému přizpůsobení dochází, a to na fonologické úrovni. Italští mluvčí často aplikují na tyto výrazy pravidla italské výslovnosti, a pokouší se je tak přiblížit svému jazykovému systému. Největší zastoupení mají v této skupině zejména výrazy převzaté z angličtiny.

př. *leader, sport, shopping, jazz, holding, hard-disk*

- <u>výpůjčky adaptované</u>

Tyto výpůjčky se již hláskovému systému italštiny přizpůsobily a natolik se do něj začlenily, že už je dnes běžný mluvčí v podstatě ani nevnímá jako výrazy převzaté (Hamplová, 2004: 395).

př. angl. beefsteak → *bistecca* (biftek)

franc. anscenseur → *ascensore* (výtah)

- kalky

V tomto případě rozlišujeme dva typy kalků – kalky formální a kalky sémantické.

Formální kalk je označován jako doslovný překlad či přímé napodobení cizího výrazu. Nejčastěji se jako příklady formálního kalku označují následující výrazy: sky-scraper → *grattacielo* (mrakodrap), weekend → *fine settimana* (víkend). S označením doslovný překlad v těchto případech nicméně nelze úplně souhlasit. Pokud by opravdu šlo o doslovný překlad, v italštině by anglický výraz *sky-scraper* vypadal asi následovně – *cielo-grattatore*. Výraz *weekend* by pak měl podobu *settimana fine*. O doslovný překlad se jedná např. u výrazů *schoolbus* → *scuolabus* či *outlaw* → *fuorilegge*.

Pokud již existující výraz nabyde nový význam vlivem podobného slova v jiném jazyce, hovoříme o tzv. sémantickém kalku. Jako příklad můžeme uvést italský výraz *magazzino* (skladiště), který se pod vlivem anglického výrazu *magazine* začal používat ve významu *časopis*.

3.3 Slova vytvořená pomocí slovotvorných procesů

Jde o novotvary, které jsou utvořené z již existujících slov pomocí některých z následujících slovotvorných procesů: derivace, kompozice, juxtapozice.

Derivace (odvozování) je slovotvorný proces, při kterém tvoříme slova pomocí tzv. afixů (přípon a předpon): př. *razza* (rasa) → *razz**ista*** (rasista), *stupido* (hloupý) → *stupid**aggine*** (hloupost), *mettere* (položit) → ***s**mettere* (přestat) apod.

Kompozice (skládání) je proces, při kterém dochází ke spojení dvou slovních základů v jedno slovo: př. *il portacenere* (popelník), *il terremoto* (zemětřesení), *sordomuto* (hluchoněmý) atd. Vzniklé složené slovo se někdy může svým významem značně lišit od významu slov, ze kterých je utvořeno: př. *il mangiapolenta* (zahaleč), *il saltimbocca* (telecí závitek). Skládáním se nicméně běžně slovní zásoba italštiny neobohacuje. Nové výrazy vznikají především derivací a juxtapozicí.

Juxtapozice je proces, při kterém nová pojmenování vznikají pouze postavením dvou substantiv (příp. substantiva a adjektiva) vedle sebe bez jakéhokoli spojovacího výrazu: př. *studente lavoratore* (pracující student), *padre modello* (vzorný otec).

4 Systém pravidel přiřazování rodu v italštině

Každý italský rodilý mluvčí je schopen intuitivně přiřadit správný rod konkrétnímu podstatnému jménu. Děje se tak na základě určitých informací o substantivu, které jsou mu známy a které můžeme rozdělit do čtyř úrovní. Jedná se o úroveň fonologickou, morfologickou, sémantickou a syntaktickou. Na základě fonologické informace, která poskytuje informaci o zakončení substantiva, bude mluvčí schopen substantivu přiřadit odpovídající rod → *quaderno* = mužský rod (zakončení na –*o*). Morfologická informace o flektivní třídě umožňuje mluvčímu vytvořit správnou formu plurálu podstatných jmen → *quaderni (*quaderne, *quaderno)*. Díky sémantické informaci je mluvčí schopen užít substantivum ve správném významu, který toto substantivum v italském jazykovém systému představuje. Syntaktická informace mluvčího informuje o rodě substantiva. Umožňuje mu tak užít jména v syntaktickém kontextu, ve kterém je substantivum řídícím prvkem shody s okolními členy. Vytváří tak různé gramatické struktury – např. *il quaderno, questo quaderno,* a žádné struktury agramatické jako **la quaderno, *una quaderno*. Syntaktickou informaci o rodě však nelze v italštině jednoznačně odvodit ani z jedné z předešlých úrovní, jelikož jde o vlastnost, která se odráží pouze na shodě s okolními větnými členy.

Existují však i případy, kdy mluvčí není schopen automaticky přiřadit rod podstatnému jménu. Musí se proto spolehnout na nějakou z následujících strategií, která mu umožní přiřadit substantivu správný rod. Takových případů existuje několik. Nyní si na ukázku představíme tři takové případy a zaměříme se zejména na případ třetí, který se týká naší zkoumané problematiky.

Mluvčí může mít problémy s určením rodu u výrazů, které nejsou přímo podstatnými jmény (jsou pouze nominalizovány, např. *il bello, il perché*). Tyto výrazy se však mohou vyskytovat na syntaktických pozicích typických pro substantiva, a tudíž se provádí shoda s okolními členy. V takovém případě italština používá strategii, která se označuje jako *genere di default* (defaultně přiřazovaný rod). Výrazy jsou pak vždy rodu mužského.

Dalším častým případem, kdy může mít rodilý mluvčí problémy s určením rodu, jsou toponyma. Jedná se nejčastěji o názvy měst, které se běžně vyskytují v kontextech, ve kterých se na první pohled zdá, že k žádné shodě nedochází – např. *vado a Roma, sono di Roma*. Názvy měst se však mohou nacházet i v kontextech, ve kterých jsou přítomné další větné členy, a shoda s nimi je tedy nezbytná – např. *Domat**a** Arezzo*;

Alberobello esercita una suggestione [...] *nei* [...] *turisti che l**a** visitano*; *Lasciat**a** Parigi dal lato nord-est* [...] (Thornton, 2003: 61). Na základě těchto textů mluvčí zcela zjevně uplatnili pravidlo, dle kterého jsou názvy měst v současné italštině ženského rodu. Třetím případem, který nás bude zajímat nejvíce, je problematika výpůjček. Jak má mluvčí poznat, k jakému rodu přiřadit přejaté slovo z jiného jazyka? Problémem je, že výpůjčka může do italštiny přecházet z jazyka, který úplně postrádá kategorii rodu. Může také pocházet z jazyka, který má proti italštině zcela odlišný rodový systém. Nicméně i u jazyků s rodovým systémem strukturovaným stejným způsobem (španělština, italština, francouzština) mohou mít mluvčí problém. Většina z nich totiž dobře nezná a neovládá jazyk, ze kterého výpůjčka pochází, a tudíž nemohou znát rod přejímaného substantiva v původním jazyce. Výpůjčka je tedy při přechodu do cílového jazyka zbavena jakékoliv informace o rodě. Mluvčí jazyka, kterým je výpůjčka přijímána, pak musí aplikovat nějaké existující pravidlo, které mu umožní přiřadit přejímanému substantivu nějaký rod. Je to nezbytné pro následné správné užití výpůjčky v jakémkoli syntaktickém kontextu.

Na základě několika výzkumů, které jsou shrnuty v díle Greville G. Corbetta *Gender* z roku 1991, byla stanovena 3 základní pravidla pro přiřazování rodu:

1. sémantická pravidla = přiřazení rodu na základě významu substantiva
2. formální pravidla fonologická = přiřažení rodu podle základní formy (báze) substantiva
3. formální pravidla morfologická = přiřazení rodu se provádí na základě skloňování

Corbett ve svém díle uvádí pro tato pravidla následující příklady:

1. sémantické pravidlo: v tamilštině jsou substantiva označující bohy a osoby mužského pohlaví vždy mužského rodu
2. formální fonologické pravidlo: v afarštině jsou substantiva, jejichž báze končí na přízvučnou samohlásku, rodu ženského
3. formální morfologické pravidlo: v ruštině jsou vždy substantiva 4. deklinace rodu středního

Corbettovy studie prokázaly, že jazyk pro přiřazení rodu obvykle nepoužívá pouze jedno pravidlo. V případě konfliktu jednotlivých pravidel se však odborníci shodují, že sémantické pravidlo, kterým přiřazujeme mužský či ženský rod na základě pohlaví

jedince či životnosti substantiva, má vždy přednost před jakýmkoli jiným pravidlem. Pokud aplikujeme jiný typ sémantického pravidla (nepřiřazujeme na základě pohlaví, ale rod přiřadíme např. podle hyperonyma, ke kterému se hyponymum vztahuje) a zkoumáme přednost v porovnání s pravidly fonologickými nebo morfologickými, Corbett se výslovně nevyjadřuje k pořadí, v jakém by měla být jednotlivá pravidla aplikována. Nicméně na základě velkého množství příkladů, které ve svém díle uvádí, lze vypozorovat, že sémantická pravidla mají obvykle přednost před pravidly formálními. Pokud však nastane situace, kdy nelze aplikovat ani jedno z výše uvedených pravidel, dochází k přiřazení rodu pomocí tzv. *assegnazione per default* (defaultní přiřazení rodu).

Thorntonová ve své studii *Some Reflections on Gender and Inflectional Class Assignment in Italian* z roku 2001 ukázala, že v italštině se pro přiřazování rodu aplikují pouze pravidla sémantická a fonologická. Pokud není možné přiřadit rod pomocí těchto pravidel, je i v italštině možné aplikovat tzv. *assegnazione per default*, která substantivu vždy přiřadí rod mužský.

5 Přiřazování rodu anglickým výpůjčkám

Na začátek si shrneme údaje, které o této problematice máme k dispozici. V roce 1972 ve své studii *Influssi inglesi nella lingua italiana* Ivan Klajn ověřoval rod přibližně 260 anglicismů, které byly podle něj v italštině velmi frekventované a italština je přijala do jazyka každodenního života. Druhou studií byla studie Anny Marie Liberati z roku 1998 *L'assegnazione del genere ai prestiti inglesi in italiano,* ve které autorka zkoumala výskyt obou rodů u 198 anglicismů přítomných v *Dizionario delle parole straniere in uso nella lingua italiana* z roku 1989 a v korpusu obsahujícím 202 lemmat, která byla vytvořena na základě 398 výskytů neadaptovaných anglických výpůjček nalezených v korpusu současného italského tisku. Tento korpus se skládal ze dvou deníků – *Il Corriere della sera* (ze dne 24.4.1997), *ll Corriere dello sport* (ze dne 23.7.1997), ze dvou týdeníků – *Io, la donna* (ze dne 19.4.1997), *L´Espresso* (ze dne 20.3. 1997) a z jednoho měsíčníku – *Tutto* (z května 1997). Výsledky těchto dvou studií byly následující:

	Numero di tipi	femminili	m/f	maschili (%)
Klajn (1972:62)	260	27 = **10,4%**	10 = **3,8%**	**85,8%**
Liberati (1998) dizionario	198	34 = **17,2%**	6 = **3%**	**79,8%**
Liberati (1998) corpus	202	27 = **13,4%**	2 (+2) = **1-2%**	**84,7%**

(Thornton, 2003: 64)

Z výsledků je patrné, že většina zkoumaných anglicismů je mužského rodu. Nesmíme však opomenout, že mužský rod bývá v italštině přiřazován také pomocí strategie *assegnazione per default*, když nelze aplikovat žádné sémantické či fonologické pravidlo. Zkoumat pravidla pro přiřazování mužského rodu u anglicismů je tudíž značně komplikované a nejednoznačné. Ve většině případů totiž nelze odvodit, zda byl mužský rod přiřazen na základě nějaké sémantického či fonologického pravidla, či pomocí tzv. *assegnazione per default*.

Rozdílná situace je však u přiřazování rodu ženského. Toto je velmi plodná oblast k výzkumu, jelikož je zcela evidentní, že na anglicismus ženského rodu bylo aplikováno buď nějaké sémantické či fonologické pravidlo. V opačném případě by totiž bylo aplikováno pravidlo *assegnazione per default* a anglicismus by byl rodu mužského.

5.1 Přiřazení rodu na základě fonologických pravidel

Fonologická pravidla se v italštině vztahují na koncovou samohlásku substantiva, podle které se danému jménu přiřadí odpovídající rod. Vzhledem k tomu, že anglická podstatná jména jsou většinou zakončena souhláskou, dochází k aplikaci fonologických pravidel na anglické výpůjčky velmi zřídka.

Thorntonová ve své studii *L'assegnazione del genere ai prestiti inglesi in italiano* (2003) uvádí, že vzácnosti případů, kdy anglické výpůjčce přiřadíme rod na základě fonologických pravidel, si všiml ve své studii již Ivan Klajn v roce 1972. Přišel na to, že přiřazování rodu tímto způsobem se vztahuje jen na omezený počet anglických substantiv. Jedná se zpravidla o zastaralá substantiva exotického původu, jelikož pouze ta jsou v angličtině zakončena samohláskou – např. *la gymkhana, la sequoia, la guttaperca*. Dodává, že k těmto výrazům lze ještě zařadit současnější výraz *coca-cola* a další pojmenování, která jsou na *–cola* zakončená.Všechny tyto výrazy jsou zakončeny samohláskou *–a*, tudíž jim v italštině vždy přiřadíme rod ženský.

Thorntonová tvrdí, že i po takové době nemůžeme ke Klajnovým závěrům přidat o mnoho více poznatků. Nicméně při podrobném prohlížení slovníku GRADIT narazila na další desítku slov ženského rodu zakončených na *–a*, která pronikla do italštiny skrze angličtinu. Tato slova však nejsou anglického původu. Pronikla do angličtiny prostřednictvím jiných jazyků. Konkrétně jde především o tyto jazyky:

- indické jazyky – *chaulmoogra, naia, panka/ponca/punkah, sicca, surra, tussah, zenana*
- bantuské jazyky – *dica, nagana, owala*
- australské jazyky – *mulga, vonga-vonga*
- románské jazyky jako španělština a portugalština – *bonanza, calandria, genoa, marijuana, veranda*
- latina – *camera, pica, terrella*

(Thornton, 2003: 65)

Na závěr ještě autorka zmiňuje několik ojedinělých případů z dalších jazyků jako např. *dita* (tagalština), *moxa* (japonština), *tapa* (polynéský jazyk). Dále uvádí, že mezi převzaté výrazy exotického původu patří hlavně odborné termíny z oblasti botaniky, zoologie, či názvy látek a další výrazy spojené s místní kulturou. Výrazy latinského a románského původu se zařazují do sémantických kategorií o něco hůře. Jedná se povětšinou o odborné termíny, které jsou velmi málo frekventované mezi běžnými

uživateli (laiky), kteří nejsou specialisty na danou oblast. Ve slovníku GRADIT jsou ještě zaznamenána tři slova zakončená na *–a* anglického původu: *maizena* (kukuřičný škrob používaný k výrobě piva, polévek, koláčů a pudinků), *naca* (typ plavidla užívaného ve středověku) a *wa-wa* (dusítko = pomůcka, která mění či tlumí barvu zvuku hudebního nástroje).

Ve všech výše zmíněných případech lze předpokládat, že ženský rod byl jednotlivým substantivům přiřazen na základě fonologických pravidel, tedy na základě jejich zakončení. Není přesto vyloučené, že některým výrazům byl ženský rod přiřazen pomocí pravidel sémantických, a to např. u výrazu *naca*. Je možné, že substantivu byl přiřazen rod ženský, protože významově označuje tento výraz *loď* a loď je v italštině ženského rodu. Tudíž mohlo dojít k přiřazení rodu na základě sémantických pravidel, aniž by se primárně přihlédlo k zakončení substantiva. Jednotlivým sémantickým pravidlům se budeme věnovat v následující podkapitole.

5.2 Přiřazení rodu na základě sémantických pravidel

Ve 20. století bylo postupně stanoveno několik dalších strategií pro přiřazení rodu výpůjčkám, a to na základě jejich významu. Jednotlivé strategie vychází z mnoha studií, které byly na toto téma napsány. Nyní si představíme konkrétní strategie pro přiřazování rodu anglickým výpůjčkám v italštině.

5.2.1 Přiřazení rodu podle pohlaví jedince

Substantivům, která označují lidské bytosti, se v italštině přiřazuje rod odpovídající pohlaví jedince. Je to velmi užívaná strategie nejen v italštině, ale také v ostatních jazycích, jejichž rodový systém rozlišuje pouze mužský a ženský rod.

př. *il leader / la leader, il fan / la fan, la baby sitter / il baby sitter, il manager / la manager*

Tato strategie přiřažení rodu na základě pohlaví jedince má v případě konfliktu s ostatními pravidly vždy přednost. Proto jsou např. výrazy jako *lama* a *sherpa* v italštině mužského rodu, přestože jsou zakončena na samohlásku *-a*, což nám prvotně indikuje aplikaci fonologických pravidel a následné přiřazení rodu ženského.

5.2.2 Přiřazení rodu podle rodu hyperonyma

Rod anglické výpůjčce přiřadíme podle rodu hyperonyma (nadřazeného výrazu), jemuž je vypůjčené slovo významově podřazeno (tzv. hyponymum). Důležité je,

že anglickému substantivu přiřadíme rod hyperonyma v cílovém jazyce (italštině), nikoliv v jazyce výchozím (angličtině). Je to další z často užívaných strategií.

Jedním z typických příkladů této strategie jsou názvy automobilů, jimž je přiřazen vždy rod ženský, a to i v případě, že jsou zakončeny na *–o: la Uno, la Tipo, la Panda, la Cinquecento, la Mondeo* atd. V případě anglických výpůjček jsou ženského rodu následující výrazy: *jeep, midget, roadster, spider, torpedo, citycar, station wagon*.

Podíváme-li se blíže na jednotlivé příklady, zjistíme, že ne vždy je hyperonymum zcela jasné. Thorntonová popisuje situaci u jednotlivých výrazů následovně. Výraz *jeep* se ustálil v ženském rodě, přestože by měl být etymologicky pravděpodobně rodu mužského. V původním výrazu *GP (general purpose) vehicle* je totiž hyperonymum (*veicolo*) rodu mužského. Ženský rod byl tomuto výrazu tedy nejspíše přiřazen podle hyperonyma *automobile*. Výraz *spider* je ženského rodu jakožto název určitého typu automobilu. Substantivum *spider* je však převzato ještě v dalším významu, ve významu softwarového programu. V tomto případě je výpůjčka rodu mužského, pravděpodobně podle hyperonyma *programma*. Podobně se může vyskytovat také výpůjčka *sprint* v obou rodech. Ženského rodu bude v případě, že označuje sportovní automobil. Označuje-li však sprint (atletický termín), bude rodu mužského. *Torpedo* je podobně jako *la Uno, la Cinquecento* ženského rodu, přestože je zakončeno na *–o.* Výraz *citycar* byl součástí studie Anny Marie Liberati z roku 1998 *L'assegnazione del genere ai prestiti inglesi in italiano,* ve které se v 11 případech vyskytl v mužském rodě a v 57 případech v rodě ženském. V jazykovém korpusu italského deníku *La Stampa* z roku 1999 byly ale všechny výskyty tohoto výrazu vždy rodu ženského. Rod výpůjčky *station wagon* je ženský, přestože by mluvčí mohli chybně považovat za hyperonymum italský výraz *vagone* (mužského rodu), který je však v tomto případě tzv. *falso amico* (slovo, které má v jednom jazyce podobnou formu jako výraz v jazyce druhém, ale význam obou se často značně liší).

Další skupinou slov, která zřejmě přejala ženský rod podle odpovídajícího hyperonyma (*pistola*), jsou výrazy: *browning, magnum, pepperbox* a *very.* Všechny čtyři výrazy označují typ zbraně a dle slovníku GRADIT jsou ženského rodu.

Existuje nicméně ještě skupina výrazů označujících hudební žánry, které se mohou vyskytovat v obou rodech. Liberati ve své studii z roku 1998 při práci s korpusem (viz kap. 4.2) vypozorovala, že veškeré výrazy označující různé druhy hudby, které byly přítomny v korpusu, byly rodu mužského: *il gospel, il jazz, il rock, il rap, lo jungle, il pop, il trash, il reggae.* Ve slovníku GRADIT se však nachází některé druhy hudby

pouze v rodě ženském, a to následující: *ambient, dance, disco music, ethno, fusion, gabber, illbient, lo-fi, lounge, muzak, videomusic*. Pouze u výrazu *soul* GRADIT uvádí, že jsou možné oba rody. Thorntonová se pokouší osvětlit tuto problematiku a prezentuje svou hypotézu, že výrazům rodu mužského byl přiřazen rod nejspíše podle hyperonyma *genere* (*musicale)*, zatímco výrazy ženského rodu se řídily rodem hyperonyma *musica*.

5.2.3 Přiřazení rodu podle slova s podobným významem, podle rodu odpovídajícího překladu či podle rodu tzv. falso amico

Nyní si představíme další možnosti, kterými lze na základě významu přiřadit rod jednotlivým anglickým výpůjčkám. Výpůjčce můžeme přiřadit rod podle slova v cílovém jazyce, které je mluvčími vnímáno jako sémantický ekvivalent výpůjčky, nebo se alespoň významově velmi podobá dané výpůjčce. Může též odpovídat rodu slova, které je přímým překladem výpůjčky. Existují i případy, kdy byl rod přiřazen podle rodu výrazu označovaného jako tzv. falso amico (viz kap. 5.2.2), který byl chybně považován za odpovídající překlad převzatého slova.

Do této skupiny patří zejména složená anglická slova. Konkrétně se jedná o endocentrická kompozita, ve kterých se jeden z výrazů chová jako tzv. lexikální či sémantická hlava celého kompozita. Hlava kompozita pak určuje význam i výslednou kategorii celého kompozita. U anglických kompozit se tzv. hlava nachází většinou vpravo. Thorntonová rozděluje tato kompozita do několika skupin, podle jejich hlavy.

První skupinu tvoří kompozita, jejichž hlavou je některý z následujících výrazů: *list, station, dance*. Jsou to výrazy, ke kterým lze snadno najít odpovídající italský výraz, který je etymologicky příbuzný. V tomto případě výrazy *lista, stazione* a *danza.* Hledáme-li ve slovníku GRADIT kompozita s hlavou *list*, narazíme pouze na pár výrazů: *checklist, hotlist, mailing-list, to-do list* a *waiting list*. Kompozitum *checklist* může být podle GRADITu mužského i ženského rodu a u kompozita *mailing-list* uvádí GRADIT rod mužský. V korpusu italského deníku *La Stampa* se však oba tyto výrazy vyskytují pouze v ženském rodě. Kromě výše uvedených kompozit se v korpusu nachází ještě další dvě složená slova s hlavou *list: price list* a *short list*. Obě jsou opět výlučně ženského rodu. Kompozit s hlavou *station* je jen několik. GRADIT obsahuje pouze výrazy *docking station* a *workstation*, oba ženského rodu. Thorntonová dodává, že do této skupiny lze přiřadit ještě kompozitum *playstation* (též ženského rodu), které sice není v GRADITu přítomno, ale běžně se používá a je velice rozsáhlé. Kompozita

workstation a *playstation* dle Thorntonové převzaly rod právě podle tzv. výrazu falso amico, v tomto případě podle výrazu *stazione* (ženského rodu), které není významově úplně nejlepším překladem pro anglický výraz *station*. Co se týče kompozit s hlavou *dance*, situace je prostá. Všechna taková kompozita jsou ženského rodu: *aero-dance, body-dance, break-dance, disco-dance, step-dance*.

Nejzajímavější je situace u skupiny kompozit, jejichž hlavou je výraz *room*. V tomto případě nemá anglický výraz v italštině jeden etymologicky odpovídající ekvivalent. Je zde několik možných ekvivalentů: *camera, stanza, sala* (všechny ženského rodu). Ve slovníku GRADIT nalezneme následující kompozita: *dining room, grill room, living room, showroom, sitting room* a *tea-room*. Kromě kompozita *tea-room*, které se podle GRADITu může vyskytovat v obou rodech, je zbytek kompozit rodu mužského. Thorntonová uvádí možná vysvětlení pro výběr mužského rodu u těchto kompozit. Výrazy *living room* a *sitting room* jsou pravděpodobně mužského rodu podle odpovídajícího italského výrazu (překladu) *salotto*. U kompozita *dining room* se předpokládá zachování mužského rodu na základě analogie s předchozími dvěma výrazy, přestože by kompozitum mělo být nejspíše ženského rodu podle odpovídajícího italského ekvivalentu *sala da pranzo*. Výraz *grill room* bývá automaticky spojován s italským výrazem *ristorante*, proto je pravděpodobně též mužského rodu. Nejednoznačná je situace u kompozita *showroom*. Ve studii Anny Marie Liberati (1998) byl výraz *showroom* užit 57 krát v rodě mužském a 9 krát v rodě ženském. V korpusu itaského deníku *La Stampa* (1999) byly objeveny ještě další dva výskyty v rodě ženském. Převládá nicméně rod mužský. Ženský rod se přiřazuje nejspíše na základě rodu jednoho z možných překladů: *stanza, camera, sala*. *Showroom* je ale považován především jako *spazio* espositivo (výstavní prostor), a proto dominuje rod mužský (podle *spazio*).

Další zajímavou skupinu tvoří názvy sportů. Anglická kompozita zakončená na *–ball* mají v italštině odpovídající ekvivalenty založené na překladu anglického *ball*, v italštině *palla*. V italštině tedy nalezneme výrazy jako např. *pallavolo* (volleyball), *pallacanestro* (basketball), *pallamano* (handball), všechny ženského rodu (podle rodu překladu *palla*). Anglické výpůjčky *baseball, basket-ball, football, handball, softball, volleyball* jsou však rodu mužského. V případě výrazu *volleyball* se často používá jen zkrácené *volley*, které však není vždy rodu mužského. Ve studii Anny Marie Liberati (1998) se výraz *volley* nacházel 64 krát v mužském rodě a 3 krát v rodě ženském.

Výskyty v ženském rodě se podle Thorntonové pravděpodobně řídí rodem italského překladu *pallavolo*.

Nemůžeme se tedy spoléhat na to, že pokud pro anglickou výpůjčku existuje v italštině ekvivalent (odpovídající překlad), bude se výpůjčka vždy řídit rodem italského výrazu. Je proto lepší raději konzultovat jednotlivé případy se slovníkem.

5.2.4 Kolísání rodu u výpůjček

I přes všechna uvedená pravidla stále ještě existuje množství výpůjček, u kterých dochází ke kolísání obou rodů. Nejtypičtějším příkladem je anglický výraz *film*. Zpočátku byl *film* ženského rodu podle odpovídajícího italského překladu *pellicola*. V době, kdy psal Klajn svou studii (1972), se už výraz *film* užíval jen v mužském rodě. Jako stopa po ženském rodě zbyla pouze zdrobnělina *filmina,* která se však v dnešní době již nepoužívá. Klajn uvádí ještě další dva výrazy, které byly ženského rodu: *pigiama* a *radar*. Výraz *pigiama* byl ženského rodu kvůli zakončení na samohlásku *–a* a *radar* z důvodu analogie s výrazem *radio*. *Pigiama* se dnes vyskytuje pouze v rodě mužském, přestože je zakončen samohláskou *–a*. Důvodem může být podobná struktura tohoto slova s řeckými výpůjčkami (končícími na přízvučnou samohlásku + *ma*) jako *problema, teorema*, které jsou všechny mužského rodu. Tyto učené výrazy si totiž zachovávají rod z původního jazyka. Dalším výrazem, u nějž dochází ke kolísání rodu, je slovo *jeep*, který se nakonec ustálil v ženském rodě (viz kap. 5.2.2).

Kolísání rodu probíhalo také u výrazu *penalty*. Mluvčí se mohli řídit dvěma italskými ekvivalenty – *rigore* (mužský rod) a *penalità* či *punizione* (ženský rod). V dnešní době už jsou však tyto rozdíly překonány a převládl mužský rod podle odpovídajícího ekvivalentu *(calcio di) rigore*. Thorntonová provedla malý výzkum mezi mužskými italskými mluvčími, kteří se zajímali o fotbal. Mluvčí byli v rozmezí 27 – 43 let. Všichni tvrdili, že se nikdy nesetkali s výrazem *penalty* v ženském rodě, a shodli se na tom, že jediný možný italský ekvivalent je výraz *rigore*, a tudíž je přípustný pouze rod mužský. Stejné závěry vyplývají z průzkumu všech výskytů tohoto výrazu na italských webových stránkách *La Repubblica,* kde se *penalty* vyskytovalo pouze v mužském rodě.

Thorntonová ještě ve své studii věnuje pozornost následujícím dvěma výrazům: *challenge* a *e-mail*. *Challenge* se v ženském rodě vyskytuje pravděpodobně na základě analogie k italským výrazům *sfida, gara, coppa*. Pokud však výrazem *challenge* míníme přidělení nějakého titulu či trofeje jako hlavní ceny, užívá se mužský rod podle

ekvivalentů *trofeo* či *campionato.* Významově však k těmto ekvivalentů patří vlastně i výraz *coppa* (pohár, trofej). Proto je velmi těžké předvídat, který rod se prosadí. Podle GRADITu je výraz mužského rodu. V korpusu italského deníku *La Stampa* se ale výraz *challenge* vyskytuje v obou rodech, nicméně převažuje rod mužský. Thorntonová upozorňuje na fakt, že si nelze nevšimnout určité dominance mužského rodu u podobných výrazů jako je *challenge*, přestože existuje v italštině odpovídající ekvivalent, či dokonce ekvivalenty, ženského rodu. Domnívá se, že u výrazů, u kterých je obtížné určit pouze jeden odpovídající italský překlad vhodný pro všechny možné kontexty, převažuje mužský rod. Ten tak bývá výpůjčce přiřazen pravděpodobně tzv. strategií *assegnazione per default.*

Co se týče výrazu *e-mail* a jeho rodu, je to velmi diskutované téma. Často se užívá pouze zkrácené formy *mail*. Podle Thorntonové mají mluvčí problémy s určením rodu této výpůjčky z následujícího důvodu. *E-mail* má totiž v italštině nejméně tři různé významy. Může označovat systém přenosu dat, jež může být do italštiny přeložen jako *posta elettronica* (elektronická pošta). V tomto případě logicky vyplývá užití ženského rodu pro tento výraz podle italského ekvivalentu *posta*. *E-mail* ale může také označovat jednu konkrétní e-mailovou adresu, v italštině *indirizzo* (*di posta elettronica*). V takovém případě se může vyskytnout v mužském rodě podle ekvivalentu *indirizzo*. V neposlední řadě označuje také jednu konkrétní zprávu, odeslanou či přijatou prostřednictvím elektronické pošty – v italštině *messaggio*. Zde však dochází ke kolísání mezi různými mluvčími. Někteří užívají mužský rod odkazujíce na ekvivalent *messaggio.* Jiní zase užívají rod ženský, protože asociují výraz *e-mail* s italským výrazem *lettera*, anebo ho jednoduše stále spojují s výrazem *posta*.

5.2.5 Rod u substantiv, u kterých je patrná derivační přípona

Poslední velkou skupinou výpůjček, na které se vztahuje aplikace sémantických pravidel, jsou výrazy, u kterých je evidentní užití některé z derivačních přípon. Derivační přípona v italštině tvoří tzv. hlavu výrazu, ve kterém se objevuje. Podle ní se pak řídí význam celého slova. V italštině mají derivační přípony pevně stanovené rody, tudíž může dojít k přiřazení rodu i bez znalosti významu slova. Jako názorný příklad uvádí Thorntonová anglické výrazy reliability a performance. I když není italský mluvčí schopen určit bázi těchto slov (reliable, perform), může být schopný rozpoznat koncové sekvence *–ity* a *–ance* a ztotožnit je s italskými příponami *–ità* a *–anza* (typické pro ženský rod). Následně pak tyto výrazy přiřadí bez problémů k ženskému

rodu. K tomuto však může dojít pouze v případě, že anglický výraz obsahuje příponu, která má latinsko-románský původ. Složitější je situace u přípon germánského původu. Nyní si oba případy podrobněji rozebereme.

5.2.5.1 Anglické výrazy s příponou latinsko-románského původu

Pokud anglické výrazy obsahují přípony latinského či románského původu, ke kterým lze v italštině nalézt jednoznačně odpovídající ekvivalenty, rod anglické výpůjčky se řídí rodem italské přípony.

Výpůjčky zakončené na *–ure* a *–ance* jsou vždy ženského rodu podle italských přípon *–ura* a *–anza*. GRADIT uvádí tyto příklady: *enclosures, texture, clearance, compliance, endurance, performance*. Mezi výrazy ženského rodu patří také *audience*, podle odpovídající italské přípony *–enza.*

Pro anglickou příponu *–ity* existuje v italštině odpovídající přípona *–ità* (typická pro ženský rod). Anglické výpůjčky jako *austerity, authority, commodity, reliability, royalty, security* a *utility* jsou tudíž všechny ženského rodu.

Příponám *–ation, –tion, –ion* odpovídají italské *–zione, –sione, –ione* (opět všechny typické pro ženský rod). Všechny následující výpůjčky, které zaznamenává GRADIT jsou tedy ženského rodu: *compilation, connection, convention, corporation, deregulation, escalation, location, nomination, novelization, option, pixilation, promotion, reception, redemption*. Do této skupiny patří nicméně ještě další tři výrazy – *fusion, fiction* a *fashion*, u kterých je situace následující. Výpůjčka *fusion* má v italštině odpovídající ekvivalent *fusione*. Vyskytuje se nicméně v obou rodech. Výraz *fusion* se ve významu hudebního žánru ustálil v ženském rodě. Slovem *fusion* můžeme ale také mínit určitý druh stylu, např. v oblasti zařizování interiérů či v oblasti vaření. V takovém případě bude výpůjčka mužského rodu. Jiná situace je u výrazu *fiction,* u kterého nenacházíme ihned odpovídající italský ekvivalent. Nabízí se výraz *finzione,* který ovšem není významově úplně vhodným ekvivalentem. U této výpůjčky je však patrná přípona *–tion*, a to italštině stačí k tomu, aby jí přiřadila rod ženský. Složitější je situace u anglického výrazu *fashion*. Ten byl totiž odvozen z francouzského výrazu *façon*, jehož původ vychází z latinského *factione*. Etymologicky vzato, přípona latinského výrazu odpovídá italské příponě *–zione*, tudíž je ženský rod nasnadě. Nicméně v italštině nemáme k tomutu výrazu odpovídající ekvivalent. Existuje sice výraz *moda,* který je mu z hlediska překladu nejblíže, ale slovo *moda* není v italském jazykovém systému považováno za výpůjčku. Z těchto důvodů se vyskytuje *fashion*

i v mužském rodě, který bývá pravděpodobně přiřazen pomocí strategie *assegnazione per default.* Jinak totiž nelze mužský rod u této výpůjčky vysvětlit, vzhledem k tomu, že existuje odpovídající překlad *moda*, který je ženského rodu. Kolísání rodu u této výpůjčky bývá tedy časté. To dokazuje i Thorntonová na výsledcích studie Anny Marie Liberati z roku 1998, ve které se *fashion* vyskytovalo ve 24 případech v mužském rodě a v 38 případech v rodě ženském. V dalším výzkumu, který provedla Thorntonová pomocí internetového vyhledávače Google (3.1.2003) a který byl omezen pouze na italské stránky, se zase *fashion* objevilo 613 krát v mužském rodě a pouze 213 krát v rodě ženském.

Na základě těchto údajů můžeme říci, že pokud má přípona latinsko-románského původu u anglických výpůjček odpovídající příponu v italštině, lze výpůjčce přiřadit rod pouze na základě italské přípony. Pokud tomu tak není, využívá se jiných strategií. Rod může být v těchto případech přiřazen také podle rodu odpovídajícího překladu či pomocí *assegnazione per default*.

5.2.5.2 Anglické výrazy s příponou germánského původu

Mezi nejvíce zastoupené přípony germánského původu u anglických výpůjček patří *–ness, –ship* a *–ing.*

Pomocí přípony *–ness* vytváříme substantiva, která označují nějakou vlastnost. Jde o tzv. *nomi di qualità*, která jsou odvozená od přídavných jmen a která jsou v italštině vždy ženského rodu. V češtině je označujeme jako deadjektivní substantiva. Ekvivalentními příponami pro anglickou příponu *–ness* jsou v italštině *–ezza* a *–ità*, obě ženského rodu. Navzdory tomuto faktu u anglických výpůjček s těmito příponami nepřevažuje rod ženský. Jako příklad si můžeme uvést výraz *business*, který je výhradně mužského rodu. Rod byl přiřazen zřejmě podle odpovídajícího italského překladu *affare*. V GRADITu jsou mužského rodu ještě výrazy *helplessness* a *loudness*. *Helplessness* je v GRADITu opatřeno definicí „*sentimento di impotenza, di incapacità di controllare gli eventi della propria vita"*, tudíž se mužský rod řídí nejspíše podle italského *sentimento*. *Loudness* je zase vysvětleno jako „*circuito elettronico che, negli amplificatori ad alta fedeltà, esalta le frequenze più basse e quelle più acute, in modo da ascoltare a basso volume senza perdere la qualità dei suoni"*. Zde se mužský rod řídí opět nejspíše italským *circuito*. Ženského rodu je pak dle GRADITU např. výraz *wilderness*. Zřejmě opět podle italského ekvivalentu *landa selvaggia* či *terra desolata*.

Thorntonová se ve své studii (2003) podrobněji věnuje problematice výrazu *fitness*. Je to jeden z nejčastějších anglických výrazů s příponou *–ness*, který koluje v neodborných textech a u kterého stále dochází ke kolísání rodu. Důkazem jsou výsledky různých výzkumů. Dne 12. března 2002 bylo uskutečněno vyhledávání tohoto výrazu na italských internetových stránkách *La Repubblica*. Bylo nalezeno 21 výskytů, u kterých byl vyjádřen rod. V 17 případech se *fitness* vyskytlo v mužském rodě a ve 4 případech v rodě ženském. Ve výzkumu provedeném v korpusu italského deníku *La Stampa* z roku 1999 se *fitness* vyskytlo 22 krát, 17 krát v mužském rodě a 5 krát v rodě ženském. Ve studii Anny Marie Liberati z roku 1998 bylo *fitness* ve 62 případech mužského rodu a v 5 případech rodu ženského. Z těchto výsledků je patrná převaha mužského rodu. Thorntonová tvrdí, že mužský rod byl v tomto případě přiřazen na základě strategie *assegnazione per default*. Neexistuje prý jiné možné vysvětlení. Samotná přípona *–ness* by měla automaticky indikovat ženský rod. Jednotlivé možné překlady výrazu *fitness* jako je *adeguatezza* či *forma fisica* jsou také ženského rodu. Navíc neexistuje žádný odpovídající italský překlad rodu mužského. Proto se *assegnazione per default* zdá jako jediné možné přijatelné vysvětlení pro dominanci mužského rodu.

Záleží tedy především na samotných mluvčích a na jejich jazykové citlivosti. Pokud italští mluvčí umí anglicky, uvědomují si tak hodnotu přípony, která významově utváří *nomi di qualità*, a její odpovídající italské ekvivalenty *–ezza* či *–ità*. Tito mluvčí pak užívají anglické výpůjčky s příponou *–ness* vždy v ženském rodě. Pokud tohoto mluvčí schopní nejsou, přiřazují výpůjčkám s příponou *–ness* tzv. *genere di default*, tedy rod mužský.

Narozdíl od předešlé skupiny výpůjček, anglické výrazy s příponou *–ship* jsou v italštině vždy ženského rodu: *leadership, partnership, premiership, readership, township.* Proč tomu však tak je, je téměř záhadou. Přípona *–ship* nemá v italštině žádný odpovídající ekvivalent. U výrazu *leadership* je ženský rod možný pravděpodobně kvůli překladu *guida*. Pro *township* zřejmě též kvůli překladu *città* či *municipalità*. Avšak pro zbytek uvedených výpůjček jsou odpovídající překlady vždy mužského rodu, např. *partnership* → *partenariato, readership* → *pubblico*. Dle Thorntonové lze předpokládat, že výpůjčky tohoto typu užívají převážně vzdělaní mluvčí, kteří si uvědomují, že tato přípona opět vytváří tzv. *nomi di qualità* (v italštině vždy ženského rodu), a tak jim přiřadí ženský rod.

Nyní se budeme věnovat poslední velké skupině anglických výpůjček, které jsou tvořené jednou z nejtypičtějších germánských přípon, a to příponou *–ing*. Ta vytváří tzv. *nomi d'azione*, substantiva označující činnosti. Této příponě odpovídají následující italské přípony *–mento* a *–aggio* (pro mužský rod), ale i přípony *–zione* a *–tura* (pro rod ženský). V GRADITu se nachází několik stovek anglických výpůjček s touto příponou. Můžeme si uvést např. *spinning, stretching, body-building*. Většina těchto výpůjček je mužského rodu. Pokud existuje odpovídající italský překlad, může se rod výpůjčky řídit opět rodem překladu. To je příklad hlavně výpůjček ženského rodu. *Combine-painting* je ženského rodu vlivem italského *pittura*. *Holding* (italské zkrácení výrazu *holding company*) je taktéž ženského rodu, protože bývá spojován s italskými výrazy *società, compagnia*.

Příponou *–ing* bývají také často tvořené názvy sportů. Kolísání rodu lze pozorovat u výrazu *kickboxing*. Thorntonová ve své studii (2003) uvádí, že v úředních dokumentech je *kickboxing* užíván vždy v ženském rodě. Dodává, že ženský rod je pravděpodobně přiřazen podle rodu hyperonyma, v tomto případě *arte marziale* (bojové umění). Při vyhledávání tohoto výrazu na italských stránkách *La Repubblica* (5.března 2002) však Thorntonová narazila pouze na výskyty v mužském rodě. To tedy odpovídá výsledkům patrným z GRADITu, že většina výpůjček tohoto typu je mužského rodu, pokud se neřídí nějakým jiným sémantickým pravidlem, které by přiřazovalo rod ženský.

U některých výrazů Thorntonová během svého výzkumu nenalezla žádné doklady či informace o rodě → *modelling, nursing, outsourcing, scouting*. Tyto výpůjčky byly vždy použity neutrálně, předcházela jim předložka *in* či člen *l'*, ze kterých nebylo možné určit, o jaký rod se jedná. Pouze u výrazů *outsourcing* a *scouting* nalezla pár příkladů v mužském rodě. U výpůjčky *outsourcing* se jednalo pouze o jediný výskyt, u výrazu *scouting* o výskyty dva.

Jak jsme mohli vidět, výpůjčky s příponou *–ing* jsou většinou mužského rodu, který je přiřazován pravděpodobně pomocí *assegnazione per default*. Ženský rod je u těchto výpůjček spíše vzácností. Pokud však dojde k přiřazení ženského rodu, dochází k tomu na základě rodu odpovídajícího překladu či rodu hyperonyma.

6 Vlastní korpus anglických výpůjček a analýza jeho dat

Tato kapitola bude výhradně prakticky zaměřená. V předchozích kapitolách jsme si vysvětlili, jak funguje přiřazování rodu v italštině, představili jsme si jednotlivá pravidla pro přiřazení rodu anglickým výpůjčkám a nyní se na vybraném vzorku anglických výpůjček pokusíme ověřit či vyvrátit aplikaci jednotlivých pravidel, která jsme si uvedli. Pokusíme se také porovnat naše výsledky a závěry s výsledky a dílčími závěry Thorntonové. K tomu využijeme italský jazykový korpus itWaC, ve kterém budeme jednotlivé výpůjčky vyhledávat. Nejdříve si vytvoříme vzorek anglických výpůjček, se kterými budeme pracovat. Veškeré údaje a výsledky budou následně přehledně zpracovány do tabulek a porovnány.

Jak jsme si vysvětlili v kapitole 5.1, vzhledem k tomu, že anglická podstatná jména jsou většinou zakončena souhláskou, dochází k aplikaci fonologických pravidel na anglické výpůjčky velmi zřídka. Proto se těmito případy zabývat nebudeme. Zajímavá je totiž především situace u anglických výpůjček, na které jsou aplikována sémantická pravidla. Jednou z možných strategií v této oblasti je přiřazení rodu podle pohlaví jedince. V tomto případě je pravidlo jasné, a není tak třeba dalšího ověřování. Další strategie, jako přiřazení rodu podle odpovídajícího hyperonyma či odpovídajícího překladu, Thorntonová podrobně rozebírá a doplňuje o mnoho konkrétních příkladů. My se proto zaměříme hlavně na zakončení anglických výpůjček. Do tohoto vzorku budou patřit i výpůjčky, u kterých je patrná nějaká z typických derivačních přípon. Vytvoříme si tedy vlastně dva vzorky. První vzorek budou tvořit anglické výpůjčky zakončené souhláskou typickou pro zakončení anglických substantiv, druhý vzorek bude tvořen výpůjčkami tvořenými pomocí derivačních přípon. V následujících podkapitolách si oba případy podrobně rozebereme.

6.1 Výpůjčky zakončené na souhlásku

Abychom měli reprezentativní zastoupení různých variant zakončení, vytvoříme si vzorek následovně. Nejprve budeme v korpusu vyhledávat výrazy zakončené na nějakou z existujících souhlásek. Následně si uděláme frekvenci jednotlivých lemmat. Mezi nimi náhodně vybereme několik anglických výrazů s častými výskyty, které zařadíme do našeho vzorku. Do této skupiny zařadíme také ještě výrazy končící na

–y, jelikož tato koncovka patří mezi jednu z nejtypičtějších pro anglické výrazy. Tímto způsobem jsme si vytvořili vzorek o 20 následujících výrazech[1]:

blog	*fax*	*match*	*spray*
club	*flash*	*pub*	*star*
chat	*hobby*	*relax*	*target*
derby	*know-how*	*report*	*team*
display	*link*	*show*	*web*

Nyní budeme vyhledávat jednotlivá lemmata samostatně. Každé lemma vždy zadáme do korpusu a zobrazí se nám počet jeho výskytů v korpusu. Nicméně abychom mohli pracovat se směrodatnými údaji, je třeba provést ještě následující operaci. Korpus itWaC totiž není schopný se 100% přesností vyfiltrovat zadané anglické výrazy pouze jako podstatná jména. Často se nám tedy ve výskytech tyto výrazy objevují i na pozici přídavných jmen. Abychom mohli určit rod dané výpůjčky v nalezených výskytech, musíme si vytvořit frekvenční seznam výrazů, které se nacházejí na první pozici vlevo od hledané výpůjčky (pozice 1L). Na této pozici se totiž budou nacházet různé determinanty (člen, přivlastňovací zájmeno apod.), které nám podají informaci o rodě výpůjčky. Do tabulky pak u dané výpůjčky uvedeme determinanty, které jim nejčastěji předcházejí, a počet jejich výskytů. Z těchto údajů už následně budeme schopni vyvodit nějaké závěry.

Začneme tedy zkoumat jednotlivé výrazy. Pro každou výpůjčku bude vytvořena samostatná tabulka. V horní části tabulky bude vždy v závorce u dané výpůjčky uveden celkový počet výskytů v korpusu. Počet uvedených determinantů se bude u jednotlivých výpůjček lišit (vzhledem k rozdílnému počtu výskytů). Pokusíme se však uvést pokaždé alespoň pět nejčastějších determinantů, které nám vyfiltruje frekvenční seznam. Čím více determinantů si u jednotlivých výpůjček uvedeme, tím samozřejmě lépe pro následné vyvozování závěrů. Nyní tedy přejdeme ke konkrétním výrazům.

[1] Bylo by také zajímavé zkoumat jednotlivé souhlásky samostatně. Vytvořit např. vzorek 20 výrazů zakončených na *–g*, *–b* apod. Ukázalo by se tak, zda existuje nějaká vazba mezi koncovou souhláskou a přiřazením rodu.

- *blog*

blog *(80163)*	
un	7948
il	6997
questo	6211
mio	4886
del	4294
i	3388
tuo	2941
sul	2730
dei	2503
Il	1912

V tabulce se nacházejí samé determinanty indikující mužský rod. Korpus jich poskytl ještě mnohem více, my jsme si uvedli pouze deset nejčastějších. Výraz *blog* nemá v italštině žádný odpovídající ekvivalent, proto je nejpravděpodobnější přiřazení mužského rodu strategií *assegnazione per default*.

- *club*

club *(41141)*	
del	4064
il	2770
un	2598
i	1476
dei	1424
al	1235
Il	1151
nel	769
nei	721

Výrazu *club* je také přiřazován mužský rod. Ve významu *klub* (politický, sportovní) nemá výraz v italštině odpovídající ekvivalent. Nabízí se tedy opět strategie *assegnazione per default*, které zřejmě přiřadila výrazu mužský rod. Pokud bychom výrazem *club* mínili nějaký podnik, je možné, že v tomto případě mohl být mužský rod přiřazen podle italského výrazu *locale*. Je to ovšem pouze hypotéza, kterou z daných údajů nelze potvrdit.

- *chat*

chat *(22419)*	
la	2202
una	2056
della	1083
le	856
delle	483
nella	479
La	411
alla	373

Zajímavá je situace u výrazu *chat*. Podle výsledků z korpusu je *chat* vždy ženského rodu. Přiřazení ženského rodu na základě fonologických pravidel nepřipadá v úvahu, vzhledem k tomu, že *chat* končí souhláskou. Ženský rod tedy musel být přiřazen jedním ze sémantických pravidel. Asi nejlogičtější možností je přiřazení rodu podle odpovídajícího překladu. *Chat* lze totiž do italštiny přeložit jako *chiacchiera*. Tudíž se nabízí, že rod se řídil právě podle tohoto italského ekvivalentu.

- *derby*

derby *(10885)*	
il	2554
del	1182
nel	1064
un	849

al	487
Il	422
i	141

Anglický výraz *derby* se podle korpusu vyskytuje pouze v mužském rodě. K tomuto výrazu opět neexistuje odpovídající italský ekvivalent, proto je znovu nejpravděpodobnější přiřazení mužského rodu strategií *assegnazione per default*.

- *display*

display *(12335)*	
sul	1254
il	1208
un	1113
del	600
Il	447
i	210
al	160

Z výsledků je patrné, že *display* je v italštině mužského rodu. Opět se nabízí *assegnazione per default*, nicméně v tomto případě připadá též v úvahu přiřažení podle rodu odpovídajícího překladu. Ve slovníku *Il Sabatini Coletti: dizionario della lingua italiana* je výraz *display* opatřen definicí „*Dispositivo, in genere uno schermo, in cui vengono visualizzati i dati risultanti da un'elaborazione*“. Je tedy možné, že se rod řídil podle italského výrazu *schermo*.

- *fax*

fax *(117946)*	
un	2672
il	1216
del	651
al	581
i	558

dei	374
Il	142

Fax se vyskytuje taktéž pouze v mužském rodě. Odpovídající italský překlad neexistuje. Ať už máme na mysli fax jako zařízení či jako konkrétní zprávu, vždy jsou oba výrazy mužského rodu. Patrně je tedy mužský rod přiřazován strategií *assegnazione per default*.

- *flash*

flash *(23575)*	
il	991
un	872
del	547
i	480
dei	272
Il	172

Výraz *flash* ve významu blesku fotoaparátu též nemá v italštině odpovídající ekvivalent. Z výsledků je patrný mužský rod. Opět tedy zřejmě došlo k využití strategie *assegnazione per default*.

- *hobby*

hobby *(8292)*	
un	924
miei	255
suo	241
gli	204
mio	203
questo	171
suoi	171
degli	134

Hobby se vyskytuje opět pouze v mužském rodě. V italštině je odpovídajícím překladem výraz *passatempo*. Tudíž se rod řídil nejspíše rodem italského výrazu. V předchozích kapitolách jsme si totiž vysvětlili, že k *assegnazione per default* dochází pouze v případě, že nelze aplikovat žádná z uvedených fonologických či sémantických pravidel.

- *know-how*

know-how *(3868)*	
il	740
del	426
un	230
proprio	144
suo	77
al	72
Il	71

Anglický výraz *know-how* se vyskytuje pouze v mužském rodě. V italštině neexistuje pro tento výraz žádný odpovídající překlad, proto je nejpravděpodobnější, že bylo opět využito strategie *assegnazione per default*.

- *link*

link *(128051)*	
il	11790
i	8719
un	6845
dei	3061
sul	2343
questo	2188
al	1606

Také *link* je mužského rodu. V italštině se užívá ve významu *odkaz* (internetový). V tomto významu pro něj v italštině neexistuje žádný ekvivalent. Mužský rod byl tedy zřejmě opět přiřazen podle *assegnazione per default*.

- *match*

match *(13856)*	
il	2540
del	1759
un	1290
Il	477
nel	454
al	353
i	264

Výraz *match* má v angličtině dva významy. Buď jím označujeme *zápas* nebo nějaké *spojení, kombinaci* (dvou pasujících věcí). V italštině se však tento výraz vyskytuje pouze ve významu *zápas*. *Match* ve významu zápas má v italštině ekvivalent, a to výraz *partita*. Ten je ovšem ženského rodu. Jediným možným vysvětlením pro výběr mužského rodu je v tomto případě *assegnazione per default*. Jinak si nelze mužský rod vysvětlit.

- *pub*

pub *(14205)*	
un	1575
al	792
nei	541
il	402
i	353
del	351
dei	292

Jak je patrné z tabulky, *pub* řadíme opět k mužskému rodu. V italštině bychom mohli najít odpovídající ekvivalent v podobě *locale* (mužského rodu), což můžeme doložit i definicí ve slovníku *Il Sabatini Coletti*, kde je pub označován jako „*Tipico locale pubblico inglese in cui si consumano bevande alcoliche; locale arredato come i pub inglesi*“. Rod se tedy nejspíše řídí rodem italského ekvivalentu.

- *relax*

relax *(11350)*	
il	832
del	649
al	350
completo	346
pieno	280
assoluto	217
un	60
nel	47

I výraz relax se užívá pouze v mužském rodě. V italštině může být odpovídajícím ekvivalentem výraz *rilassamento* (*fisico e psichico).* Rod se tedy nejspíše řídí rodem italského ekvivalentu.

- *report*

report *(10506)*	
un	925
il	677
i	524
dei	488
del	321
Il	240
nel	130

Dalším výrazem výlučně mužského rodu je i výpůjčka *report*. V italštině k tomuto výrazu nenajdeme jeden jediný odpovídající ekvivalent. *Report* bychom v italštině mohli nahradit výrazy jako *reportage, comunicato, relazione* či *resoconto*. Z tohoto důvodu je mužský rod přiřazen patrně opět strategií *assegnazione per default*.

- *show*

show *(24726)*	
lo	2160
uno	1648
dello	1490
Lo	603
suo	455
allo	389
nello	286
gli	280

Show je dle výsledků, které nám poskytl korpus, opět mužského rodu. Odpovídajícím překladem je v italštině výraz *spettacolo*. Rod se tedy řídí nepochybně rodem překladu.

- *spray*

spray *(4112)*	
lo	396
uno	323
dello	126
gli	113
degli	49
Lo	38

Výraz *spray* se v italštině užívá pouze v mužském rodě. Nenajdeme k němu žádný odpovídající italský ekvivalent, tudíž přiřazujeme rod pomocí *assegnazione per default*.

- *star*

star *(29045)*	
una	1808
la	1623
le	1251
delle	1157
della	477
La	300

Z korpusu vyplývá, že výraz *star* se užívá pouze v ženském rodě. Jako italský ekvivalent se nabízí výraz *stella* (hvězda). Hlavní význam *star* je, jak uvádí slovník *il Sabatini Coletti, personaggio di grande fama e successo nel mondo dello spettacolo* či *persona importante e famosa in una qualsiasi sfera di attività*. Slovo hvězda v italštině označuje primárně nějaké těleso, obrazec či symbol. Nalezneme ale příklady, ve který se stella užívá i ve smyslu známé osobnosti – např. *una grande stella del cinema*. Rod se tedy nejspíše přiřazuje asi podle tohoto ekvivalentu. Do úvahu by možná ještě připadal výraz *persona*, který je též ženského rodu.

- *target*

target *(17880)*	
il	2328
un	1703
del	836
al	534
Il	522
i	353

Výrazu *target* je opět přiřazován pouze mužský rod. V italštině pro tento výraz existuje několik ekvivalentů – *bersaglio, obiettivo, pubblico, destinatario*. Všechny tyto ekvivalenty jsou mužského rodu. Nicméně v předchozích kapitolách jsme si uvedli, že pokud neexistuje pro výpůjčku jeden jasně odpovídající ekvivalent, využívá se k přiřazení rodu *assegnazione per default*. To je právě tento případ.

- *team*

team *(52999)*	
del	6860
il	6485
un	5105
Il	2524
i	1325
dal	1217
al	1152
suo	884
Un	727

I výraz *team* se vyskytuje pouze v mužském rodě. Obecně se výrazem *team* označuje nějaká skupina lidí (kolektiv). Slovník *Il Sabatini Coletti* poskytuje k výrazu *team* následující definici: „*Gruppo di persone che collabora nello svolgimento di un'attività, spec. lavorativa o sportiva"*. Pokud hovoříme o sportovním kolektivu, v italštině máme pro toto označení výraz *squadra* (ženského rodu). Proto je mužský rod opět nejspíše přiřazován pomocí *assegnazione per default*.

- *web*

web *(226526)*	
sul	14862
del	10415
il	10299
nel	4134
al	2595
dal	1945
Il	1525

Anglický výraz *web* je dle korpusu vždy mužského rodu. Neexistuje pro něj v italštině odpovídající ekvivalent, a tak opět přiřazujeme rod podle *assegnazione per default*.

6.1.1 Shrnutí výsledků

Z uvedeného vzorku dvaceti anglických výpůjček osmnáct z nich náleží mužskému rodu a pouze dvě rodu ženskému. Pokud existuje k anglické výpůjčce odpovídající ekvivalent, řídí se rod podle rodu překladu. To platí hlavně u výpůjček ženského rodu. U výpůjček mužského rodu převažuje tzv. *genere di default*, tedy defaultně přiřazený rod.

Přestože jsme pracovali s poměrně malým vzorkem výpůjček, výsledky jasně naznačují, že většina anglických výpůjček zakončených na některou ze souhlásek je mužského rodu. Ten bývá nejčastěji přiřazen pomocí *assegnazione per default*. Lze předpokládat, že podobné výsledky by poskytl i větší vzorek výpůjček.

6.2 Výpůjčky s derivační příponou

Jak jsme si uvedli v předešlých kapitolách, u anglických výpůjček rozlišujeme dva typy přípon – přípony latinsko-románského původu a přípony germánského původu. Studie Thorntonové ukazuje, že výpůjčky s příponami latinsko-románského původu jsou převážně ženského rodu podle italských ekvivalentních přípon. Výpůjčky s příponami germánského původu jsou zase rodu mužského. Pro obě dvě skupiny si vytvoříme vzorek výpůjček a pokusíme se ověřit, zda tato pravidla opravdu platí.

6.2.1 Přípony latinsko-románského původu

Thorntonová uvádí jako nejtypičtější latinsko-románské přípony následující: *-ure, -ance, -ity, -tion*. Pro každou z těchto přípon existuje odpovídající italská přípona: *-ura, -anza, -ità, -sione*. Všechny tyto italské přípony indikují ženský rod. Proto by všechny takto zakončené výpůjčky měly být ženského rodu.

Nyní se pokusíme ověřit toto pravidlo na vzorku 20 výpůjček. Ke každé příponě si uvedeme 5 příkladů. Nejprve budeme v korpusu vyhledávat výpůjčky zakončené na uvedené přípony. Poté si vytvoříme frekvenční seznam lemmat, ze kterého náhodně vybereme ke každé příponě pět výrazů s vysokou frekvencí výskytu. Abychom získali informaci o rodě, opět si u jednotlivých lemmat vytvoříme frekvenční seznam výrazů, které se vyskytují na první pozici vlevo od hledané výpůjčky. Tyto výrazy, determinanty, nám poskytnou informaci o rodě. Každé výpůjčce vytvoříme tabulku, ve které uvedeme v horní části počet výskytů v korpusu a ve spodní části přehled jednotlivých determinantů a počet jejich výskytů.

Náš vzorek budou tvořit výrazy:

-ance	***-ure***	***-ity***	***-tion***
clearance	*enclosure*	*authority*	*collection*
compliance	*feature*	*community*	*compilation*
endurance	*joint-venture*	*facility*	*corporation*
governance	*lecture*	*security*	*location*
performance	*texture*	*utility*	*nomination*

Nyní si vytvoříme tabulky k jednotlivým příponám a na závěr si shrneme naše výsledky.

- *–ance*

clearance *(306)*	
la	67
della	31
una	12
La	11
alla	3
sua	3
questa	1

compliance *(852)*	
la	161
della	79
alla	19
La	16
buona	16
sulla	10
una	10

endurance *(405)*	
le	10
una	2
vera	2
un	2
Le	1

governance *(7060)*	
della	751
la	534
sulla	290
una	276
alla	137
La	135
nuova	116

performance *(33243)*	
le	2876
la	2796
una	1985
delle	1700
della	1370
sue	625
sua	558

- *–ure*

enclosure *(42)*	
le	12
delle	7
Molte	2

alle	1
dalle	1
cosidette	1

feature *(1287)*	
le	153
nuove	84
delle	64
alcune	28
altre	25
alle	19
Le	11

joint-venture *(996)*	
una	187
la	49
della	45
delle	34
le	23
La	16
dalla	16

lecture *(227)*	
delle	8
le	3
sue	2
alle	1
La	1
sulle	1
nelle	1

texture *(869)*	
le	183
delle	128
Le	46
alle	15
sulle	12
alcune	11
la	9

- *-ity*

authority *(2825)*	
delle	162
le	93
una	56
alle	29
nuova	20
sulle	18
dalle	12

community *(7316)*	
una	790
la	643
della	553
alla	265
questa	215
La	151
nella	125

facility *(1043)*	
le	39

delle	34
una	31
della	12
alle	12
altre	10
nuova	8

security *(3832)*	
della	309
la	205
alla	76
La	38
dalla	37
una	34
le	23

utility *(6027)*	
una	399
le	355
delle	267
Questa	163
questa	133
Piccola	93
piccola	91

- *-tion*

collection *(1502)*	
la	67
una	50
della	29
La	24

questa	19
nella	10
dalla	9

compilation *(5272)*	
una	823
la	502
nella	329
della	258
le	198
alla	141
questa	140

corporation *(1985)*	
delle	300
le	142
della	91
una	59
la	55
alle	40
dalle	31

location *(6054)*	
la	503
una	351
le	294
delle	203
La	168
della	138
nuova	50

nomination *(6909)*	
la	1085
una	838
le	669
delle	241
alla	143
Le	89
della	79

Z tabulek je zřejmé, že všechny anglické výpůjčky zakončené na uvedené přípony opravdu náleží ženskému rodu. U každé výpůjčky jednotlivé determinanty indikovaly vždy ženský rod. Pouze u výpůjčky *endurance* se objevily i dva výskyty v mužském rodě. Nicméně i u tohoto příkladu stále převažovaly determinanty pro rod ženský. Naše výsledky tak odpovídají závěrům Thorntonové. Anglické výpůjčky s uvedenými příponami jsou vždy ženského rodu, protože se rod takových výpůjček řídí rodem odpovídající italské přípony. A ty jsou v tomto případě všechny ženského rodu. U anglických výpůjček s příponami latinsko-románského původu tedy k přiřazení rodu stačí pouze znalost rodu odpovídající italské přípony. Význam výpůjčky zde nehraje roli.

6.2.2 Přípony germánského původu

Mezi nejběžnější přípony germánského původu u anglických výpůjček patří přípony *–ness, –ing* a *–ship.* Korpus itWaC při vyhledávání anglických výpůjček zakončených na *–ness* poskytl pouze 5 příkladů, u kterých lze určit rod. Ostatní výrazy byly vždy užity pouze v anglických textech a nepředcházely jim žádné italské determinanty, které by nám usnadnily určení rodu výpůjčky. Korpus poskytl těchto pět výrazů: *business, fitness, wellness, guinness, wilderness*. Jedná se zároveň o pět nejčastěji se vyskytujících výpůjček. Ekvivalentními příponami pro anglickou příponu *–ness* jsou v italštině *–ezza* a *–ità*, obě ženského rodu. Navzdory tomuto faktu, jak uvádí Thorntonová, u anglických výpůjček s těmito příponami nepřevažuje rod ženský. Nyní se tedy podíváme na situaci u jednotlivých výrazů.

business *(40554)*	
il	3626
del	3441
un	2407
al	1005
nel	919
Il	681
sul	304

Výraz *business* se nachází opravdu pouze v mužském rodě. Je tedy evidentní, že se rod výpůjčky neřídí rodem ekvivalentní italské přípony. Na řadu tedy přichází další nejběžnější strategie, kterou je přiřazení rodu podle rodu odpovídajícího překladu. Jak již uvedla Thorntonová ve své studii (2003), odpovídajícím překladem pro výraz *business* je výraz *affare*. Mužský rod se tedy pravděpodobně v tomto případě řídí rodem překladu.

fitness *(5156)*	
del	605
il	472
al	191
la	66
Il	54
dal	35
della	26

U výrazu *fitness* ve své studii Thorntonová upozorňuje na určité kolísání rodu. Z naší tabulky je patrné, že v korpusu itWaC se *fitness* vyskytuje převážně v rodě mužském. Stejně tak jako ve výsledcích několika výzkumů, o kterých se Thorntonová ve své studii zmiňuje. Přesto nám korpus uvedl i několik výskytů v rodě ženském. Mužský rod je přiřazen nejspíše pomocí *assegnazione per default*, jinak si ho nelze vysvětlit. U výskytů v ženském rodě se mluvčí řídili pravděpodobně respektováním rodu odpovídající italské přípony, nebo možná také rodem odpovídajícího překladu – *forma fisica*. Nicméně ve většině případů nalezneme výraz *fitness* v mužském rodě.

guinness *(423)*	
nel	56
la	22
del	16
il	14
una	13
dei	9
Il	8

U výrazu *guinness* lze také pozorovat určité kolísání rodu. Převažuje rod mužský, nicméně v tomto případě je rod otázkou významu, v jakém je výpůjčka užita. Fakticky tedy vlastně nejde o kolísání rodu, ale o dvě různá slova s vlastním rodem. Pokud hovoříme o typu piva, nalezneme výpůjčku vždy v ženském rodě. Pravděpodobně podle rodu hyperonyma *birra*. Pokud užijeme *guinness* ve významu rekord, kdy je italským ekvivalentem nejspíše *primato*, výpůjčka se objeví vždy v rodě mužském. Rod se v takovém případě řídí zřejmě rodem odpovídajícího italského překladu.

wellness *(443)*	
del	60
il	21
al	16
I	4
Il	3
un	3
nel	2

Wellness se vyskytuje v korpusu pouze v mužském rodě. Opět se nerespektuje rod odpovídající italské přípony, a rod se tak pravděpodobně řídí podle italského ekvivalentu *benessere*.

wilderness *(290)*	
la	39
della	35

nella	15
alla	9
una	8
sulla	7
La	4

Jediný výraz *wilderness* je dle korpusu pouze ženského rodu. Stejnou informaci o rodě uvádí i Thorntonová. Není však jasné, zda mluvčí v tomto případě respektují rod odpovídající italské přípony, kterým se následně řídí, nebo opět zvítězila strategie přiřazení rodu podle rodu překladu. Italským ekvivalentem je v tomto případě *landa selvaggia* či *terra desolata*.

Nejběžnější germánskou příponou u anglických výpůjček je nicméně přípona *–ing*. Ta má však v italštině ekvivalentní přípony jak mužského (*–mento, –aggio*), tak ženského rodu (*–zione, –tura*). Podle GRADITu je většina takto zformovaných výpůjček mužského rodu. Existuje ale i několik výpůjček rodu ženského. My se nyní pokusíme na malém vzorku deseti výpůjček zjistit, který rod převládá. Tyto výpůjčky byly náhodně vybrány na základě velkého množství výskytů v korpusu:

camping	*casting*	*doping*	*leasing*	*marketing*
meeting	*shopping*	*spinning*	*training*	*trekking*

Nyní si pro každou výpůjčku vytvoříme tabulku a na závěr si shrneme zjištěné výsledky.

camping *(3842)*	
il	337
Il	282
al	242
del	235
un	156
i	45
nel	45

casting *(2923)*	
il	328
del	241
un	164
al	120
i	80
Il	80
dei	40

doping *(22734)*	
il	5077
del	3150
al	2125
sul	1334
Il	659
dal	213
nel	136

leasing *(6950)*	
il	463
del	420
Il	159
al	112
un	88
sul	45
nel	39

marketing *(51010)*	
del	4742
il	3062
al	1476

Il	1040
nel	648
sul	392
dal	371

meeting *(20572)*	
del	2282
il	1949
al	1797
un	1315
Il	608
i	497
dei	250

shopping *(12049)*	
lo	1854
dello	1487
allo	567
Lo	151
uno	148
nello	110
dallo	106

spinning *(4701)*	
lo	734
dello	126
allo	97
Lo	72
Nello	44
dallo	43
nello	36

training *(9195)*	
il	686
un	417
del	366
Il	207
al	167
nel	61
i	45

trekking *(5764)*	
il	625
del	404
un	201
al	138
Il	103
i	73
dei	40

Výsledky nám ukazují, že všechny zkoumané výpůjčky s příponou *–ing* jsou mužského rodu. Pokud se podíváme na jednotlivé definice či překlady, které poskytuje slovník *Il Sabatini Coletti*, zjistíme, že jedinou možnou strategií pro přiřazení rodu těmto výpůjčkám je *assegnazione per default*. Pro *camping* existuje italský ekvivalent *campeggio*. *Casting* je definován jako *„distribuzione delle parti agli attori“*. *Doping* je opatřen definicí „*illecita assunzione o somministrazione ad atleti o ad animali di sostanze eccitanti o anabolizzanti che migliorano artificialmente le prestazioni in gara“. Leasing* je definován jako „*contratto di affitto o di noleggio di un bene immobile o mobile, con la possibilità, alla scadenza del contratto, di acquistare il bene stesso a un prezzo prestabilito“*. *Marketing* je označován jako *„metodo di ricera (...)“*. Pro *meeting* máme italský ekvivalent *incontro*. *Shopping* je definován jako „*il girare da un negozio all'altro per effettuare acquisti“.* Pro *spinning* neexistuje italský ekvivalent, ale pravděpodobně mohl být mužský rod přiřazen podle hyperonyma *sport*. *Training* má v italštině ekvivalenty *addestramento* či *tirocinio*. A *trekking* je vysvětlen jako *„escursione turistica che si compie a piedi su percorsi poco agevoli, perlopiù*

in zone di montagna". Ne všechny výpůjčky mají tedy odpovídající italský ekvivalent mužského rodu, případně nemají ekvivalent vůbec. *Assegnazione per default* je tedy nejpravděpodobnější řešení pro přiřazení rodu těmto výpůjčkám.

Poslední germánskou příponou, které se budeme věnovat, je přípona *–ship***.** Tato přípona nemá v italštině ekvivalentní příponu. Thorntonová uvádí, že všechny tyto výpůjčky jsou vždy rodu ženského, je však záhadou proč. Ekvivalentní přípona neexistuje, odpovídající italský překlad bývá většinou mužského rodu, a tak Thorntonová dochází k závěru, že výpůjčky tohoto typu užívají převážně vzdělaní mluvčí, kteří si uvědomují, že tato přípona vytváří a označuje tzv. *nomi di qualità*, která jsou v italštině vždy ženského rodu. Pokusíme se nyní v korpusu najít takto zakončené výrazy a zjistit, jaký rod u nich převládá.

Když jsme začali v korpusu vyhledávat výpůjčky s touto příponou, většina z nich se nacházela pouze v anglických textech. Stěží jsme nalezli alespoň 10 příkladů, které se nacházely v italských textech a bylo u nich možné podle determinantů určit rod. Nejedná se tak evidentně o nijak stabilní výpůjčky, u kterých by se otázka přiřazení rodu kladla nějakým dramatickým způsobem. Pozornost bude věnována následujícím výrazům:

fellowship	*flagship*	*leadership*	*membership*	*mentorship*
partnership	*premiership*	*readership*	*sponsorship*	*township*

Každé výpůjčce opět vytvoříme vlastní tabulku a na závěr porovnáme vzniklé výsledky.

fellowship *(190)*	
una	26
la	8
della	6
La	4
sua	3
alla	2
delle	2

flagship *(335)*	
nuovo	48
primo	39
del	36
il	33
un	26
i	16
Il	14

leadership *(19632)*	
la	5008
della	2065
una	1644
sua	966
alla	765
La	542
sulla	402

membership *(613)*	
la	58
della	56
una	24
mia	20
intera	17
vostra	15
piena	11

mentorship *(6)*	
la	2
della	1

partnership *(13482)*	
una	1261
la	938
della	708
La	438
le	325
alla	297
delle	237

premiership *(761)*	
la	164
della	141
alla	108
sulla	58
nella	19
una	15
sua	14

readership *(34)*	
una	4
la	3
della	3
alla	2
le	1
La	1
sulla	1

sponsorship *(181)*	
la	18
della	10
alla	3

La	3
una	3
delle	3
alle	2

township *(238)*	
delle	38
nelle	28
una	15
nella	12
la	11
le	11
della	10

Devět z deseti zkoumaných výpůjček jsou čistě ženského rodu. *Fellowship* má italský ekvivalent *comunanza* či také *amicizia. Leadership* je v italštině překládán jako *guida*. *Membership* je překládán jako *appartenenza*. Výraz *mentorship* nemá žádný italský ekvivalent. Pro *partnership* existuje *partenariato*. *Premiership* je definován jako *carica di primo ministro*. Ekvivalentem pro *readership* je *pubblico,* pro *sponsorship* je to *finanziamento*. Výraz *township* bývá do italštiny překládán jako *municipalità.* Je zcela evidentní, že ne všechny italské ekvivalenty pro tyto anglické výpůjčky jsou ženského rodu. Je tedy více než pravděpodobné, že těmto výrazům bývá přiřazován ženský rod, protože označují *nomi di qualità*, která jsou v italštině vždy ženského rodu. Jedinou výpůjčkou, která se v korpusu vyskytla pouze v mužském rodě je výraz *flagship*. To je zajímavý výsledek, jelikož pro výraz *flagship* v italštině máme existující ekvivalent *ammiraglia*, který je ženského rodu. Mluvčí se tedy rodem překladu evidentně neřídili a ani nerespektovali fakt, že tento výraz označuje *nome di qualità*. Rod byl v tomto případě přiřazen pravděpodobně pomocí *assegnazione per default*. Jinak si tento případ nelze vysvětlit.

6.2.3 Shrnutí výsledků

Ze zkoumaných vzorků vyplývá následující. Pokud mluvčí užívají výpůjčky zakončené na nějakou z derivačních přípon latinsko-románského původu, budou tyto výpůjčky vždy ženského rodu. Mluvčí se řídí rodem odpovídajících italských přípon,

které jsou v těchto případech vždy ženského rodu. Na základě našeho výzkumu nebylo v těchto případech vypozorováno žádné kolísání rodu ani žádné výjimky.

Trochu jiná je situace u výpůjček s příponami germánského původu. V takových případech rod výpůjček většinou neodpovídá rodu ekvivalentní italské přípony, a často ani rodu italského překladu. U přípon *–ness* a *–ship* vůbec nezáleží na rodu ekvivalentní italské přípony ani na rodu odpovídajícího překladu. Zde platí jiné pravidlo. Důležité pro mluvčího je, co tyto výpůjčky obecně označují. V tomto případě tzv. *nomi di qualità.* Pro taková substantiva platí v italštině pravidlo, že jsou vždy ženského rodu. A to mluvčí dodržují. Odlišná je situace u výpůjček s příponou *–ing*. Podle zjištěných výsledků nelze jednoznačně určit pravidlo, kterým se rod u těchto výpůjček řídí. Ale vzhledem k tomu, že se všechny tyto výpůjčky vyskytují pouze v mužském rodě, je nejpravděpodobnější využívanou strategií *assegnazione per default*.

Závěr

Cílem diplomové práce bylo představit problematiku přiřazování rodu anglickým výpůjčkám v italštině, poskytnout detailní přehled jednotlivých pravidel pro přiřazování rodu a zjistit, na kolik jsou tato pravidla dodržována v praxi.

První část práce nám vysvětlila pojem kategorie rodu v italštině. Italština tedy rozlišuje, stejně jako jiné románské jazyky, pouze dva rody – mužský a ženský. Střední rod již v italštině neexistuje a byl eliminován ve prospěch zbylých dvou rodů. Kromě tohoto rozlišení v italštině dále rozlišujeme rod přirozený a rod gramatický. V obou případech hraje hlavní roli životnost substantiv. Přirozený rod se týká substantiv životných a rod většinou odpovídá pohlaví jedince. O gramatickém rodě hovoříme u substantiv neživotných. Rod je v tomto případě nahodilý, proto je jeho určení u těchto substantiv složitější. Rod u neživotných substantiv lze přesto určit, a to buď podle zakončení substantiva či podle jeho významu. Obecně platí, že substantiva zakončená na *–o* náleží ve většině případů mužskému rodu a substantiva zakončená na *–a* náleží většinou rodu ženskému. Významově pak řadíme k mužskému rodu především substantiva označující názvy stromů a keřů, kovů a chemických prvků, měsíců a dnů v týdnu, moří a řek, pohoří a sopek, barev a světových stran. K ženskému rodu řadíme nejčastěji názvy ovocných plodů, vědních oborů, abstraktní pojmy a názvy kontinentů, států, měst a regionů. Každý italský rodilý mluvčí je většinou schopen intuitivně přiřadit konkrétnímu substantivu správný rod.

Odlišná je však situace u přiřazování rodu anglickým výpůjčkám. Vzhledem k tomu, že angličtina úplně postrádá kategorii rodu, narážejí mluvčí na problém. Aby ve svém jazyce mohli výpůjčku správně užít, musí na ni aplikovat nějaké existující pravidlo, které jim umožní přiřadit výpůjčce správný rod. V italštině pro takové případy existují pravidla dvojího typu – fonologická pravidla a sémantická pravidla. K aplikaci fonologickým pravidel dochází pouze zřídka, jelikož se vztahují na koncovou samohlásku substantiva, podle které se následně výrazu přiřadí rod. Anglické výpůjčky ale končí ve většině případů na souhlásku. Proto bývá nejčastěji využíváno pravidel sémantických, kterých existuje více druhů. Rod můžeme anglické výpůjčce přiřadit nejčastěji na základě pohlaví jedince, podle rodu hyperonyma či podle rodu odpovídajícího překladu. Pokud nelze využít ani fonologických, ani sémantických pravidel, dochází k tzv. defaultnímu přiřazení rodu (vždy rod mužský). Tato strategie je užívaná velmi hojně. I přesto lze stále u některých výrazů (např. e-mail) pozorovat

určité kolísání rodu. V těchto případech záleží zejména na mluvčích, jak si daný výraz interpretují.

V praktické části práce byl pak prostřednictvím italského jazykového korpusu itWaC analyzován vzorek anglických výpůjček. Cílem bylo ověřit (případně vyvrátit) aplikaci uvedených pravidel pro přiřazování rodu anglickým výpůjčkám. Vytvořeny byly dva vzorky. První vzorek byl tvořen 20 náhodně vybranými výrazy zakončenými na nějakou ze souhlásek. Větší pozornost pak byla věnována druhému vzorku, který se skládal z výrazů tvořených derivační příponou.

Přestože byl první vzorek opravdu malý, ze zjištěných výsledků vyplývá, že anglickým výpůjčkám zakončeným na jakoukoli souhlásku bývá nejčastěji přiřazován mužský rod tzv. defaultním přiřazením rodu. Pokud však u některých výpůjček existuje odpovídající italský ekvivalent, rod výpůjčky se zpravidla řídí rodem překladu. Co se týče výpůjček tvořených derivační příponou, zjištěné výsledky v podstatě odpovídají závěrům Thorntonové. Výpůjčky tvořené příponou latinsko-románského původu (*–ure, –ance, –ity, –tion*) jsou vždy rodu ženského, jelikož se řídí rodem odpovídajících italských předpon (*–ura, –anza, –ità, –zione*). U výpůjček germánského původu je situace složitější. Rod se většinou neřídí ani rodem odpovídající italské přípony, ani rodem překladu. To je příklad hlavně výrazů s příponou *–ing,* u které je využíváno hlavně tzv. defaultního přiřazení rodu. Tyto výrazy jsou pak vždy mužského rodu. U výpůjček s příponou *–ness* a *–ship* je pro mluvčího důležité, co tyto výpůjčky obecně označují – tzv. *nomi di qualità*. Ty jsou v italštině vždy ženského rodu. Z provedeného výzkumu vyplývá, že mluvčí toto pravidlo zpravidla dodržují, ale i přesto zde můžeme najít výjimky (např. *fitness, flagship*).

Závěrem lze konstatovat, že v současné italštině lze pozorovat jistou tendenci přiřazovat anglickým výpůjčkám rod mužský tzv. defaultním přiřazením rodu. Sémantická pravidla pak přiřazují zpravidla rod ženský.

Riassunto

L'obiettivo di questa tesi è stato quello di presentare la problematica dell'assegnazione del genere ai prestiti inglesi in italiano, di fornire un sommario dettagliato delle regole usate per l'assegnazione del genere e di verificare fino a che punto sono le regole osservate in pratica.

Nella prima parte della tesi è stato spiegato il concetto della categoria del genere in italiano. L'italiano distingue quindi solo due generi – maschile e femminile, come le altre lingue romanze. Il genere neutro non esiste più in italiano ed è stato eliminato a favore degli altri due generi. Inoltre, l'italiano distingue il genere naturale e il genere grammaticale. In entrambi i casi è molto importante se i sostantivi sono animati o inanimati. Il genere naturale riguarda i sostantivi animati e di solito corrisponde al sesso del referente. Si parla del genere grammaticale con i sostantivi inanimati. In questo caso, il genere è arbitrario. È la ragione per cui l'assegnazione del genere a questi sostantivi è più complessa. È, tuttavia, possibile determinare il genere dei sostantivi inanimati, sia secondo la desinenza sia secondo il loro significato. Generalmente i sostantivi che terminano in *–o* sono maschili e i sostantivi che terminano in *–a* sono femminili. Semanticamente sono poi maschili i nomi degli alberi, i nomi dei metalli e degli elementi chimici, i nomi dei mesi e dei giorni della settimana, i nomi dei mari, dei fiumi, dei monti e dei vulcani, i nomi dei colori e i nomi dei punti cardinali. Femminili sono i nomi dei frutti, i nomi delle scienze, in genere delle nozioni astratte e i nomi dei continenti, degli Stati, delle città e delle regioni. Ogni parlante nativo è di solito in grado di assegnare in modo intuitivo il genere corretto ad un sostantivo specifico.

La situazione dell'assegnazione del genere ai prestiti inglesi è però totalmente diversa. Visto che l'inglese manca la categoria del genere, i parlanti incontrano le difficoltà. Devono applicare qualche regola esistente che gli permette assegnare al prestito il genere corretto affinché siano in grado di usare il prestito correttamente nella loro lingua. Ci sono due tipi di tali regole in italiano – le regole fonologiche e le regole semantiche. Le regole fonologiche fanno riferimento alla vocale finale delle parole. I prestiti inglesi però terminano per lo più in consonante, quindi l'applicazione delle regole fonologiche ai prestiti inglesi in italiano è rara. È per questo che le regole semantiche vengono usate di più. Esistono vari tipi delle regole semantiche. Il genere si può assegnare al prestito in base al sesso del referente, in base al genere

dell'iperonimo o in base al genere di un traducente. Nel caso in cui non sia possibile applicare né le regole fonologiche né le regole semantiche, si fa ricorso a una strategia di assegnazione per default. Tali prestiti sono poi sempre maschili. Questa strategia si usa molto. Nonostante tutto, è sempre possibile trovare alcune parole dove il genere oscilla (per esempio *e-mail*). In questi casi, dipende dai parlanti e da come fanno ad interpretare gli termini.

Nella parte pratica di questa tesi è stato analizzato un campione dei prestiti inglesi per mezzo di corpus itWaC. L'obiettivo è stato quello di verificare (o confutare) l'applicazione delle regole menzionate. Sono stati creati due campioni. Il primo campione rappresentano 20 parole inglesi terminanti in alcuna consonante esistente. Le parole sono stati selezionati per caso. Una maggior attenzione è stata dedicata al secondo campione che rappresentano le parole inglesi terminanti in alcun suffisso derivazionale.

Anche se il primo campione era piccolo, i risultati mostrano che i prestiti inglesi terminanti in qualsiasi consonante sono di solito maschili ed il genere viene assegnato per default. Tuttavia, se esiste per il prestito un corrispondente traducente italiano, il genere viene assegnato in base al genere del traducente. Per quanto riguarda i prestiti inglesi nei quali è riconoscibile un suffisso derivazionale, i risultati corrispondono ai risultati di Thornton. I prestiti contenenti suffisso dello strato latino-romanzo (*–ure, –ance, –ity, –tion*) sono sempre femminili perché ricevono il genere dei corrispondenti suffissi italiani (*–ura, –anza, –ità, –zione*). La situazione dei prestiti contenenti suffisso dello strato germanico è più complessa. Il genere non corrisponde né al genere del suffisso italiano né al genere del traducente. Questo è il caso dei prestiti terminanti in *–ing* ai quali il genere viene assegnato per default. Tali prestiti sono poi sempre maschili. Per quanto riguarda i prestiti terminanti in *–ness* e *–ship*, più importante per i parlanti è cosa questi prestiti indicano – *i nomi di qualità*. I nomi di qualità sono sempre femminili in italiano ed i risultati mostrano che i parlanti osservano questa regola. Ma esistono anche alcune eccezioni (per esempio *fitness* o *flagship*).

In conclusione è possibile constatare che in italiano d'oggi si può osservare una certa tendenza ad assegnare ai prestiti inglesi il genere di default, cioè il maschile. Le regole semantiche poi assegnano di solito il genere femminile.

Seznam použité literatury a zdrojů

CASADEI, Federica. *Lessico e semantica.* Roma: Carocci, 2003. ISBN 88-430-2793-X.

CORBETT, Greville G. *Gender*. Cambridge: Cambridge University Press, 1991. ISBN 0-521-32939-6.

CORBETT, Greville G. *Features*. New York: Cambridge University Press, 2012. ISBN 978-1-107-02623-0.

ČERNÝ, Jiří. *Úvod do studia jazyka.* Olomouc: Rubico, 1998. ISBN 80-85839-24-5.

DARDANO, Maurizio a Pietro TRIFONE. *La nuova grammatica della lingua italiana.* Bologna: Zanichelli, 2006. ISBN 88-08-10426-5.

D'ACHILLE, Paolo. *L'italiano contemporaneo*. Bologna: il Mulino, 2006. ISBN 978-88-15-11423-5.

HAMPLOVÁ, Sylva. *Mluvnice italštiny: Grammatica italiana*. Praha: Leda, 2004. ISBN 80-733-5041-6.

BARONI, M. – BERNADINI, S. – FERRARESI, A. – ZANCHETTA, E.: *itWaC*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2013. Dostupný z WWW: http://www.korpus.cz

PALEK, Bohumil. *Základy obecné jazykovědy.* Praha: SPN, 1989. ISBN 80-04-22937-9.

PATOTA, Giuseppe. *Grammatica di riferimento dell'italiano contemporaneo.* Novara: Garzanti Linguistica, 2006. ISBN 88-480-4031-4.

SALVI, Giampaolo a Laura VANELLI. *Nuova grammatica italiana.* Bologna: Mulino, 2004. ISBN 88-15-09960-3.

SCALISE, Sergio. *Morfologia.* Bologna: Mulino, 1994. ISBN 978-88-15-07134-7.

SCALISE, Sergio a Antonietta BISETTO. *La struttura delle parole.* Bologna: Mulino, 2008. ISBN 978-88-15-12588-0.

SERIANNI, Luca a Alberto CASTELVECCHI. *Grammatica italiana: Italiano comune e lingua letteraria*. Novara: UTET Universita, 2007. ISBN 978-88-6008-057-8.

SOBRERO, Alberto A. *Introduzione all'italiano contemporaneo*. Roma-Bari: Laterza, 2007. ISBN 978-88-420-4309-6.

ŠTICHAUER, Pavel. *Tvoření slov v současné italštině*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1347-5.

THORNTON, Anna M., "L'assegnazione del genere ai prestiti inglesi in italiano" in *Italiano e inglese a confronto*, a cura di Anna-Vera Sullam Calimani, Firenze, Cesati, 2003, pp. 57-86.

THORNTON, Anna M., "Some Reflections on Gender and Inflectional Class Assignment in Italian" in Schaner-Wolles, Chris, Rennison, John R. & Neubarth, Friedrich (eds.), *Naturally! Linguistic studies in honour of Wolfgang Ulrich Dressler presented on the occasion of his 60th birthday*, Torino, Rosenberg & Sellier, 2001, pp. 479-487.

ZAVADIL, Bohumil a Petr ČERMÁK. *Mluvnice současné španělštiny: lingvisticky interpretační přístup.* Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1641-4.